

تحلیل آسیب‌شناسانه نظام وعده‌سپاری مقامات سیاسی در ساختار حکمرانی ایران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۳/۳۱

شماره مسلسل:

۲۱۶۳۳

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

تحلیل آسیب‌شناسانه نظام وعده‌سپاری مقامات سیاسی در ساختار حکمرانی ایران

نوع گزارش: طرح / لایحه □ راهبردی □ نظارتی □ پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

مطالعات حکمرانی (گروه الگوها و ابزارهای حکمرانی)

تهیه و تدوین کنندگان:

زهره غفوری (گروه عدالت و پیشرفت)، مهدی خسروی (گروه سیاست‌پژوهی و آزمایشگاه حکمرانی) و سیدمجتبی شهرآیینی (گروه منابع انسانی و امور استخدامی)

مدیران مطالعه:

سیدمجتبی شهرآیینی، حیدر نجفی رستاقی

ناظر علمی:

مهدی عبدالحمید

ناظران علمی خارج از مرکز:

حسن دانایی‌فرد (عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس)، مسعود بنافی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

اظهار نظر کننده:

حسین بابایی مجرد (گروه سیاست‌پژوهی و آزمایشگاه حکمرانی)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

محمد نرگسیان (کارشناس حقوقی)، مهدی ثنایی (اندیشکده شفافیت برای ایران)، سیدامیر عباس‌زاده (اندیشکده حکمرانی هوشمند)

گرافیک و صفحه‌آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

انسپه بزرگی

ویراستار ادبی:

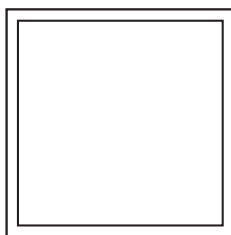
مژگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

۱. رصد وعده‌های انتخاباتی
۲. ماهیت فقهی حقوقی وعده
۳. تحلیل آسیب‌شناسی
۴. وعده‌های قابل اجرا
۵. مقامات سیاسی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۲/۷/۱۰

فهرست مطالب

۷	چکیده.....
۸	خلاصه مدیریتی.....
۱۰	۱. مقدمه.....
۱۱	۲. پیشینه.....
۱۱	۲-۱. سوابق مطالعاتی.....
۱۳	۲-۲. سوابق تقنینی.....
۱۶	۳. آسیب‌شناسی.....
۱۶	۳-۱. آسیب‌های محتوایی.....
۱۷	۳-۲. آسیب‌های زمینه‌ای.....
۱۸	۳-۳. آسیب‌های اجرایی.....
۱۹	۳-۴. آسیب‌های ارزیابی.....
۲۲	۴. راهکارهای پیشنهادی.....
۲۲	۴-۱. تقویت ضمانت‌اجراهای حقوقی و نهادی در مقابله با وعده‌های خلاف واقع.....
۲۲	۴-۲. ارتقای آگاهی سیاسی شهروندان در مطالبه وعده‌ها.....
۲۳	۴-۳. به‌کارگیری نظام رصد وعده‌ها بر اساس شاخص‌های منتخب.....
۲۴	۴-۴. حرکت به سمت طرح وعده‌های بین‌بخشی.....
۲۵	۴-۵. استفاده از ظرفیت رسانه‌ها در پیگیری وعده‌های مقامات.....
۲۶	۴-۶. افزودن شاخص پابندی به وعده‌ها در «بانک اطلاعات مدیران».....
۲۶	۴-۷. نقش مشارکت نخبگان در پیگیری و تحقق وعده‌ها.....
۲۷	۴-۸. استقرار سامانه برخط.....
۳۴	۵. جمع‌بندی و ارائه پیشنهاد سیاستی.....
۴	منابع و مأخذ.....

فهرست جداول

جدول ۱. مقامات سیاسی و چارچوب وعده‌های آنها.....	۱۱
جدول ۲. پیشینه تقنینی مرتبط با وعده‌های مقامات سیاسی.....	۱۴
جدول ۳. آسیب‌شناسی وعده‌های انتخاباتی.....	۲۰
جدول ۴. ارتقای مطالبه‌گری شهروندان.....	۲۳
جدول ۵. الگوی نظام‌مندسازی وعده‌های انتخاباتی براساس مدل اسمارت.....	۲۴
جدول ۶. استفاده از ظرفیت رسانه‌ها.....	۲۶
جدول ۷. استفاده از ظرفیت نخبگان.....	۲۷
جدول ۸. استقرار سامانه بر خط وعده‌سنج و الزام‌های قانونی و اجرایی آن.....	۲۸
جدول ۹. دسته‌بندی مدل نهاد متولی.....	۲۹
جدول ۱۰. دسته‌بندی پنج سطحی رصد وعده‌ها.....	۳۱
جدول ۱۱. مقایسه تطبیقی سامانه‌های بر خط رصد وعده‌ها در چند کشور منتخب.....	۳۳
جدول ۱۲. مطالعه تطبیقی متمرکز بر «تفکیک نهادی» و «استقلال سامانه‌ها».....	۳۳
جدول ۱۳. پیشنهاد توصیه سیاستی.....	۳۸

فهرست شکل

شکل ۱. جریان عملیاتی کنشگری مرزی بین دو نهاد.....	۲۵
---	----

تحلیل آسیب‌شناسانه نظام وعده‌سپاری مقامات سیاسی در ساختار حکمرانی ایران

Doi: [10.22034/mrc.report.21633](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21633)

چکیده

ساماندهی سازوکارهای رصد و پیگیری تحقق وعده‌های نامزدهای تصدی پست‌های سیاسی و مقامات، از ملزومات استقرار نظام شایستگی و تقویت کارآمدی نظامات سیاسی و اداری کشور است. با وجود تأکید مبانی دینی، فقهی و حقوقی بر لزوم وفای به عهد، در ساختار حکمرانی ایران سازوکار نظام‌مندی برای ثبت، رصد و ارزیابی وعده‌های مقامات سیاسی وجود ندارد. این گزارش با هدف آسیب‌شناسی نظام وعده‌سپاری و ارائه الگوی سیاستی مطلوب و با بهره‌گیری از مطالعات تطبیقی کشورهای پیشرو نگاشته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد فرایند طرح و تحقق وعده‌ها با آسیب‌های چهارگانه «محتوایی، زمینه‌ای، اجرایی و ارزیابی» مواجه است. مطالعات تطبیقی نیز مؤید آن است که کشورهای موفق، نهاد متولی رصد وعده‌ها را از قوه مجریه جدا کرده، بر شفافیت داده‌های خام تأکید دارند و شهروندان را به کنشگران فعال نظارت تبدیل می‌کنند. پس از بازنگری انتقادی و رفع خلط میان سطوح مختلف وعده‌ها (تفکیک مقامات سیاسی انتخابی از انتصابی)، الگوی ترکیبی چهارلایه برای ایران پیشنهاد شده است: لایه تنظیم‌گری (وزارت کشور و شورای نگهبان با کارکرد تعیین چارچوب)، لایه اجرا (کنسرسيوم مستقل دانشگاهی-پژوهشی)، لایه نظارت (رسانه ملی، اندیشکده‌ها و نهادهای مدنی) و لایه داده‌ها (انتشار عمومی با استاندارد GovTrack.us و بهره‌گیری از قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات). همچنین ۱۵ توصیه سیاستی در قالب جدول راهبردی ارائه شده است. استقرار سامانه ملی «وعده‌سنج» با محوریت شفافیت و نه نهادسازی دولتی، افزودن شاخص پابندی به وعده‌ها در بانک اطلاعات مدیران و حرکت به سوی وعده‌های بین‌بخشی از مهم‌ترین راهکارهای عملیاتی این پژوهش هستند.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مسئله

وعده‌های انتخاباتی و تعهدات مقامات سیاسی، پیمانی عمومی میان حاکمان و شهروندان محسوب می‌شوند که تحقق آنها نقشی تعیین‌کننده در مشروعیت نظام سیاسی و اعتماد عمومی دارد. با وجود تأکید مبانی دینی (وفای به عهد در نهج البلاغه)، مبانی فقهی (الزام به پایبندی به وعده) و مبانی حقوقی (اصول ۶۷ و ۶۹ قانون اساسی، ماده ۸۲) قانون انتخابات، در ساختار حکمرانی ایران نظام منسجم و نهادی شده‌ای برای ثبت، رصد و ارزیابی وعده‌های مقامات سیاسی وجود ندارد. این خلأ موجب شده است؛ وعده‌ها عمدتاً در سطح شعار باقی بمانند و امکان پیگیری و مطالبه‌گری عمومی فراهم نباشد. نامزدها با وعده‌های غیر واقعی، غیر قابل اجرا یا خارج از اختیارات قانونی، انتظارات عمومی را تحریف کنند. سازوکار پاسخگویی به وعده‌های محقق نشده، به نظارت‌های پراکنده رسانه‌ای و قضاوت‌های انتخاباتی محدود شود و شکاف میان گفتار و عمل مسئولان، به کاهش سرمایه اجتماعی و بی‌اعتمادی عمومی دامن بزند. پس از بازنگری انتقادی و رفع خلط میان سطوح مختلف، مسئله اصلی این گزارش به نظام وعده‌سپاری مقامات سیاسی-انتخابی (رئیس‌جمهور و نمایندگان مجلس) محدود شده و تعهدات مدیریتی مقامات انتصابی (استانداران، معاونان و وزرا و سفرا) ذیل «بانک اطلاعات مدیران» و نظام ارزیابی عملکرد قابل پیگیری است.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که فرایند طرح و تحقق وعده‌های انتخاباتی و وعده‌های مقامات با مجموعه‌ای از آسیب‌ها در سطوح «محتوایی، زمینه‌ای، اجرایی و ارزیابی» مواجه است. در «سطح محتوایی»، وعده‌ها اغلب غیر قابل اجرا، مبهم، کلی یا خارج از صلاحیت قانونی و وعده‌دهنده هستند و ناپایداری وعده‌ها در سناریوهای مختلف و بخشی‌نگری در تحلیل آثار بین‌بخشی، احتمال تحقق آن‌ها را کاهش می‌دهد. در «سطح زمینه‌ای»، شکاف میان انتظارات عمومی و اختیارات قانونی، تعارض با سیاست‌های کلان، ناآشنایی نامزدها با واقعیت‌های اجرایی و تعارض منافع میان دستگاه‌ها از موانع اصلی تحقق وعده‌هاست. در «سطح اجرایی»، تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی، ضعف سازوکارهای پاسخ‌گویی، نبود نقش مؤثر نهادهای صنفی-تخصصی و تعارض منافع در اجرای وعده‌ها، تحقق اهداف را دشوار می‌کند. نهایتاً در «سطح ارزیابی»، فقدان مرجع مستقل، دشواری سنجش تحقق وعده‌ها در شرایط متغیر و کمبود شاخص‌های کمی و داده‌های شفاف، امکان نظارت و ارزیابی دقیق وعده‌ها را محدود ساخته و اعتماد عمومی به نظام سیاسی و فرآیندهای انتخاباتی را تضعیف می‌کند. ضمن اینکه یافته‌های مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد، هیچ‌گونه مدل واحد و جهان‌شمولی وجود ندارد؛ هر کشور متناسب با ساختار حکومتی خود الگوی بومی برای ثبت و رصد وعده‌ها طراحی کرده است. همچنین کشورهای با نرخ بالای تحقق وعده (انگلستان، استرالیا، کانادا) نهاد رصد را از قوه مجریه جدا کرده‌اند و موفق‌ترین کشورها داده‌های خام را برای پژوهشگران و عموم منتشر می‌کنند.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به یافته‌های تطبیقی و آسیب‌شناسی انجام شده، الگوی ترکیبی چهارلایه برای استقرار نظام پاسخگویی وعده‌محور در ایران پیشنهاد می‌شود:

لایه اول: تنظیم‌گری (تعیین قواعد بازی)

- نهاد مسئول؛ وزارت کشور و شورای نگهبان،
- کارکرد؛ تعیین چارچوب ثبت وعده‌ها، زمان‌بندی، شاخص‌های حداقلی،
- الزامات؛ تدوین آیین‌نامه الزام‌آور ثبت وعده‌ها با فرمت استاندارد.

لایه دوم: اجرا (استقرار سامانه در زیست بوم مستقل)

- نهاد مسئول؛ کنسرسیون مستقل دانشگاهی - پژوهشی ،
- کارکرد؛ طراحی و راهبری سامانه «وعده‌سنج»، تحلیل داده‌ها، تولید گزارش‌ها،
- الزامات؛ تأمین استقلال مالی و حقوقی، هیئت امنای ترکیبی.

لایه سوم: نظارت

- نهاد مسئول؛ رسانه ملی، اندیشکده‌ها، نهادهای مدنی (الهام از مدل انگلستان)،
- کارکرد؛ پایش مستقل، افشاگری، مطالبه‌گری عمومی،
- الزامات؛ پوشش خبری گزارش‌ها، تولید برنامه تخصصی «وعده و عمل».

لایه چهارم: داده‌ها (زیرساخت شفافیت)

- نهاد مسئول؛ انتشار عمومی با استاندارد GovTrack.us
 - کارکرد؛ دسترسی آزاد به داده‌های خام برای پژوهشگران و عموم،
 - الزامات؛ بهره‌گیری از قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، ایجاد API عمومی.
- ضمن اینکه توصیه‌های سیاستی عملیاتی (به پیوست) در قالب جدول راهبردی تدوین شده است. مهم‌ترین این توصیه‌ها عبارت‌اند از:
۱. الزام به ثبت رسمی وعده‌ها در سامانه ملی پیش از شروع تبلیغات،
 ۲. واگذاری اجرای سامانه به کنسرسیون مستقل دانشگاهی ،
 ۳. افزودن شاخص پایبندی به وعده‌ها در بانک اطلاعات مدیران ،
 ۴. تقویت قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ،
 ۵. طراحی نظام پاداش و پیامد برای تحقق وعده‌ها ،
 ۶. ایجاد برنامه تخصصی «وعده و عمل» در رسانه ملی ،
 ۷. لحاظ «سابقه وفای به وعده» در احراز صلاحیت نامزدها ،
 ۸. تقویت ضمانت‌های حقوقی و نهادی در برابر وعده‌های خلاف واقع با اصلاح قوانین انتخاباتی ،
 ۹. ارتقای سواد سیاسی شهروندان برای تبدیل آنها از ناظران منفعل به مطالبه‌گران فعال ،
 ۱۰. حرکت به سمت وعده‌های بین‌بخشی از طریق «کنشگری مرزی» برای ایجاد هم‌افزایی نهادی ،
 ۱۱. افزایش مشارکت نخبگان در تحلیل، نظارت و تحقق وعده‌ها از طریق اندیشکده‌ها و شوراهای مشورتی.
- اجرای این مجموعه راهکارها، گذار از پاسخگویی کلامی به پاسخگویی داده‌محور را ممکن ساخته، اعتماد عمومی را تقویت کرده و شکاف میان انتظارات شهروندان و عملکرد مسئولان را کاهش می‌دهد. این الگو ضمن پرهیز از نهادسازی‌های موازی و پرهزینه دولتی، بر شفافیت به مثابه اهرم اصلی پاسخگویی و نهادهای مستقل علمی-مدنی به عنوان بازوان توانمند نظارت استوار است.

۱. مقدمه

رصد و پیگیری وعده‌های مقامات و مسئولان، از ارکان بنیادین نظام شایستگی و یکی از شاخص‌های کلیدی حکمرانی کارآمد به شمار می‌رود. در نظام‌های سیاسی مبتنی بر رأی مردم، وعده‌ها نه تنها وسیله‌ای برای جلب اعتماد شهروندان، بلکه پیمانی عمومی میان منتخبان و جامعه محسوب می‌شوند. از این رو، میزان تحقق وعده‌ها شاخصی مهم در سنجش صداقت، پاسخ‌گویی و مشروعیت نهادهای سیاسی است [۱]، [۲]، [۳]. با این حال، تجربه نظام‌های سیاسی مختلف نشان می‌دهد که «شکاف میان وعده‌ها و واقعیت‌های اجرایی»، یکی از ریشه‌های اصلی تضعیف سرمایه اجتماعی و بی‌اعتمادی عمومی است. به باور بورگن [۴] و دنه‌هارت [۵]، بخش مهمی از کاهش اعتماد شهروندان به حکومت‌ها، ناشی از نبود تطابق میان شعارها و اقدام‌های واقعی است. این ناهماهنگی سبب می‌شود شهروندان احساس کنند گفتار و رفتار مسئولان از انسجام برخوردار نیست و در نتیجه، وفاداری آنان به نظام سیاسی کاهش می‌یابد [۶].

از سوی دیگر، از منظر اندیشه اسلامی نیز، وفای به عهد و التزام به وعده‌ها، از اصول بنیادین دینداری و شرط اساسی امانت‌داری در حکمرانی است. امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: «أصل الدين أداء الأمانة والوفاء بالعهد» به این معنا که بنیان دینداری و اعتماد اجتماعی بر ادای امانت و پایبندی به پیمان استوار است و هر گاه این پایه سست شود، بنیان روابط اجتماعی نیز دچار فروپاشی می‌شود [۷]. رهبر شهید انقلاب^۱ نیز در تبیین معیارهای انتخاب مسئولان، تأکید کرده‌اند که نباید صرفاً بر وعده‌های انتخاباتی اتکا کرد؛ بلکه باید سنجش وعده‌ها با واقعیت‌های قانونی، اجرایی و اقتصادی کشور مورد توجه قرار گیرد.

در عین حال، طرح وعده‌ها و اظهار نظرهای سیاسی و اجتماعی مقامات و نامزدهای انتخاباتی، بازتابی از نگرش آنان نسبت به مسیر توسعه و شیوه‌های اداره جامعه است. با این حال، راستی‌آزمایی این وعده‌ها برای شهروندان دشوار است و در غیاب نظام‌های نظارتی مؤثر، زمینه سوءاستفاده‌های سیاسی فراهم می‌شود. نتیجه آنکه وعده‌هایی بدون پشتوانه قانونی یا اجرایی، موجب تحریف انتظارات عمومی، تضعیف پاسخ‌گویی و افزایش نارضایتی اجتماعی می‌شوند [۸]، [۹].

در نظام‌های انتخاباتی سالم، تضمین هم‌زمان حقوق شهروندان و نامزدها مستلزم وجود سازوکاری رسمی برای پایش، ارزیابی و شفاف‌سازی وعده‌های مسئولان است [۱۰]. این موضوع در سیاست‌های کلی نظام اداری (بندهای «۱» و «۲» ابلاغی رهبر شهید (ره))^۲ مورد تأکید قرار گرفته است. با این حال، در ساختار حکمرانی ایران، هنوز چارچوب نهادی و قانونی برای رصد و پاسخ‌گویی نسبت به وعده‌های مقامات وجود ندارد و این خلأ به کاهش کارآمدی نظام تصمیم‌گیری و افت اعتماد عمومی منجر شده است.

بنابراین، بررسی و آسیب‌شناسی وعده‌های مسئولان و نامزدهای تصدی مناصب سیاسی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای اصلاح فرایند حکمرانی و ارتقای اعتماد عمومی است. در این گزارش، تلاش شده است تا با دسته‌بندی چالش‌ها و آسیب‌های موجود در چهار محور اصلی «نقض تناسب و اختیارات قانونی، ناپایداری اجرایی، ضعف در پاسخ‌گویی و ارزیابی و تعارض منافع در سطوح مختلف» تصویری جامع از وضعیت موجود ارائه شود و زمینه‌ای برای طراحی نظام‌های رصد و ارزیابی وعده‌ها در سطح ملی فراهم آید. بر این اساس، پرسش محوری این گزارش، عبارت است از: چه چالش‌ها و آسیب‌هایی در تحقق وعده‌های مسئولان و نامزدهای سیاسی وجود دارد؟ و چه پیشنهادهایی برای رصد و پایش وعده‌ها قابل ارائه است؟

۱. «رهبر شهید در این باره به نامزدهای انتخاباتی تذکر می‌دهند که وعده‌های غیر عملی ندهند؛ بعضی نامزدها، وعده‌هایی به مردم می‌دهند که خودشان هم می‌دانند از دست آنها ساخته نیست، شما که نمی‌توانید این وعده را عملی کنید، چرا به مردم وعده می‌دهید؟ چرا مردم را امیدوار می‌کنید به چیزی که می‌دانید نخواهد شد؟ همچنین در ادامه تأکید می‌کنند: در انتخاب باید دقت کرد. من تأکید می‌کنم که به وعده و حرف نمی‌شود اطمینان کرد. ما نسبت به دیگران هم همین حرف را می‌زنیم؛ نسبت به خارجی‌ها که مدام حرف و وعده تحویل ما می‌دهند، من به مسئولین محترم در همین قضایای هسته‌ای که در جریان است، همیشه همین را می‌گویم که به حرف و وعده اعتماد نکنید؛ به عمل کار برآید؛ به حرف زدن و به گفتن و به وعده دادن نمی‌شود اعتماد کرد؛ در مسائل مهم کشور هم همین جور است. خب حرف، آسان است؛ هر کسی می‌آید یک ادعایی می‌کند، یک وعده‌ای می‌دهد، یک حرفی می‌زند؛ به این‌ها نمی‌شود اعتماد کرد؛ باید نگاه کرد و دید که آیا یک عملی در گذشته این شخص وجود دارد که این وعده را تأیید کند و تصدیق کند، یا نه؛ اگر چنانچه وجود داشت می‌شود به او اعتماد کرد، و الا نه. بنابراین کارآمدی را با حرف نمی‌شود تشخیص داد».

۲. بند «۱» نهادینه‌سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و کرامت انسانی و ارج نهادن به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی.

بند «۲» عدالت‌محوری در جذب، تداوم خدمت و ارتقای منابع انسانی.

۲-۱. سوابق مطالعاتی

۲-۱-۱. جایگاه مقامات سیاسی در نظام حکمرانی ایران

یکی از اصول مهم در نظام مدیریتی مطلوب، شایسته‌سالاری است. یعنی انتصاب افراد توانمند به مناصب مدیریتی. این امر، مستلزم وجود معیارهای روشن و شفاف برای ارزیابی شایستگی افراد است. در نظام اداری ایران، مدیران به دو گروه «مدیران سیاسی» و «مدیران حرفه‌ای» تقسیم می‌شوند: فصل هشتم قانون مدیریت خدمات کشوری به انتصاب و انتخاب مدیران حرفه‌ای کشور اختصاص داده شده است. اما مدیران سیاسی به عنوان مدیران خط‌مشی‌گذار، مسئولیت تنظیم سیاست‌ها، برنامه‌ریزی کلان، هماهنگی و نظارت بر مدیران سطوح پایین را بر عهده دارند، اساساً جنس شایستگی برای مدیران حرفه‌ای و سیاسی فرق دارد، از این رو یکی از موضوع‌هایی که در احراز شایستگی مقامات سیاسی مطرح است، «پایبندی به وعده‌هاست». پایبندی مدیران به عهد و پیمان سبب نفوذ آنان در دل مردمان می‌شود و اطمینان لازم برای اداره درست امور حاصل می‌شود و همین امر عامل استواری و سیادت نظام‌ها و سازمان‌هاست [۱۱]. در ماده (۷۱) قانون خدمات کشوری، سمت‌های ذیل مدیریت سیاسی محسوب شده و به عنوان «مقام» شناخته می‌شوند. همچنین تعیین پست‌های هم‌تراز مقامات بر عهده هیئت وزیران قرار داده شده است.

الف) رؤسای سه قوه،

ب) معاون اول رئیس‌جمهور، نواب رئیس مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای نگهبان،

ج) وزراء، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و معاونان رئیس‌جمهور،

د) استانداران و سفراء،

ه) معاونان وزراء.

بر اساس توضیحات فوق‌الذکر، مفهوم وعده برای سطوح مختلف مدیریتی متفاوت است. به عنوان مثال؛ مفهوم رصد وعده برای معاونین وزراء یا استاندار در واقع بیشتر ناظر بر توافق عملکردی آنهاست. یا مهم‌ترین وعده‌ای که وزیر می‌دهد در روزی است که می‌خواهد از مجلس رأی اعتماد بگیرد.

جدول ۱. مقامات سیاسی و چارچوب وعده‌های آنها

ردیف	مقام سیاسی	بستر وعده‌دهی	نوع وعده‌ها	نکات کلیدی و تحلیل
۱	رئیس قوه مجریه	در جریان انتخابات ریاست جمهوری (پیش از رأی اعتماد عمومی).	وعده‌های کلان سیاستی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	این وعده‌ها معمولاً در قالب برنامه چهار ساله دولت، بیانیه‌ها و مناظرهای انتخاباتی ارائه می‌شود و مبنای مطالبه‌گری عمومی قرار می‌گیرد.
۲	رئیس قوه مقننه	در جریان انتخابات و آغاز دوره مجلس و رقابت برای ریاست، همچنین در سخنرانی‌های آغازین یا برنامه‌های اولویت‌دار مجلس.	بیشتر ناظر بر «مدیریت قانونگذاری مؤثر»، «تعامل سازنده با دولت و قوه قضائیه»، «ارتقای شأن نظارتی مجلس» و «شفاف‌سازی فرآیند قانونگذاری».	وعده‌ها عمدتاً در قالب برنامه‌های کلان قانونگذاری و اولویت‌های مجلس مطرح می‌شوند؛ این وعده‌ها به نوعی تعهد به هدایت مجلس در مسیر اهداف مشخص هستند و معمولاً از طریق سخنرانی‌ها و جلسات علنی مجلس اطلاع‌رسانی می‌شود.

ردیف	مقام سیاسی	بستر وعده‌دهی	نوع وعده‌ها	نکات کلیدی و تحلیل
۳	رئیس قوه قضائیه	در زمان انتصاب توسط مقام معظم رهبری و در گزارش‌های دوره‌های سالیانه.	وعده‌های اصلاح ساختار قضایی، کاهش اطاله دادرسی، شفافیت در عملکرد دادگاه‌ها و ارتقای سلامت اداری.	وعده‌های این سطح معمولاً در قالب «برنامه تحول قضایی» یا «سند تحول» تنظیم می‌شوند.
۴	اعضای شورای نگهبان	معمولاً وعده سیاسی مستقیم ندارند؛ تعهدات در مراسم انتصاب و بیانیه‌ها.	بیانیه‌های التزام به قانون اساسی، بی‌طرفی و میبانت از شرع و قانون.	وعده‌ها بیشتر تعهد اخلاقی و حقوقی هستند تا وعده‌های اجرایی؛ عدم رعایت اصول می‌تواند در صلاحیت‌های بعدی اثرگذار باشد.
۵	وزرا و معاونان رئیس‌جمهور	جلسات معرفی به مجلس و رای اعتماد و برنامه‌های عملکردی به کمیسیون‌های تخصصی.	وعده‌های بخشی و تخصصی وزارتخانه‌ای (مثلاً انرژی، آموزش، بهداشت، اقتصاد).	وعده‌ها معمولاً در قالب «برنامه چهار ساله وزارتخانه» صورت‌بندی می‌شوند و مبنای نظارت مجلس هستند.
۶	نمایندگان مجلس	کارزارهای انتخاباتی حوزه‌های انتخابیه مصاحبه‌ها یا نشست‌های عمومی پس از انتخاب.	وعده‌های محلی (عمرانی و خدماتی) وعده‌های ملی (قانونگذاری، نظارت بر دولت، مبارزه با فساد).	برخی وعده‌ها فراتر از اختیارات نماینده است؛ نیاز به چارچوب‌گذاری برای شفافیت و پاسخ‌گویی دارد.
۷	استانداران	جلسات معارفه استانی سفرهای استانی هیئت دولت یا دیدار با شوراها و نخبگان.	وعده‌های توسعه‌ای و اجرایی استان، اشتغال، زیرساخت و سرمایه‌گذاری.	وعده‌ها معمولاً در قالب توافق‌نامه‌های عملکردی با وزارت کشور ثبت و رصد می‌شوند؛ مبنای ارزیابی عملکرد است.
۸	سفرا	مراسم معارفه در وزارت امور خارجه مصاحبه‌ها و نشست‌های رسانه‌ای آغاز مأموریت.	تعهدات دیپلماتیک و سیاست خارجی، توسعه روابط اقتصادی و حمایت از اتباع ایرانی.	وعده‌ها جنبه سیاسی و تخصصی دارند و تابع سیاست کلان دولت هستند؛ وعده‌های اجرایی محدود است.
۹	معاونان وزرا	قراردادهای عملکردی با وزیر مربوطه و سخنرانی‌ها و برنامه‌های رسمی حوزه مأموریت.	وعده‌های فنی و اجرایی بخشی، بهبود خدمات، اصلاح فرایندها، توسعه سامانه‌های نظارتی.	وعده‌ها در سطح بخشی و عملیاتی هستند؛ پیگیری تحقق آنها از طریق سامانه‌های ارزیابی عملکرد وزارتخانه صورت می‌گیرد.

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

در نتیجه، دامنه و ماهیت وعده‌ها در ساختار سیاسی ایران تابعی از جایگاه حقوقی مقام، سطح اختیار تصمیم‌گیری و نوع ارتباط او با مردم یا نهادهای بالادستی است. به بیان دیگر، هر چه مقام منتخب تر و بالاتر باشد (مثل رئیس‌جمهور یا نمایندگان مجلس)، وعده‌ها جنبه عمومی، کلان و سیاسی دارند و هر چه مقام منصوب تر و تخصصی تر باشد (مثل سفرا و معاونان وزرا)، وعده‌ها جنبه فنی، اجرایی و بخشی دارند.

۲-۱-۲. مروری بر مبانی طرح وعده

وعده‌های مقامات و مسئولان دولتی به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی گفتمان سیاسی، نقشی تعیین‌کننده در تقویت مشروعیت نظام حکمرانی دارند. طرح این وعده‌ها از سوی نامزدها و صاحبان مناصب سیاسی، مسئولیتی سنگین را بر عهده آنان می‌گذارد؛ زیرا هر گونه بی‌توجهی به پیامدهای آن می‌تواند سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت عمومی را تضعیف کند. بر همین اساس، در ادامه به تبیین مبانی و الزام‌های مرتبط با وعده‌ها از منظر دینی، فقهی، سیاسی، اجتماعی پرداخته می‌شود.

الف) مبانی دینی

در اندیشه علوی، اصل اخلاقی «همراهی قول و عمل» جایگاهی بنیادین دارد. حضرت امیرالمؤمنین (ع) در نهج‌البلاغه بارها بر ضرورت وفاداری به سخن و پایبندی به وعده تأکید کرده‌اند. این توصیه‌ها گاه به صورت صریح و مستقیم بیان شده است، چنان‌که در خطبه ۱۹۲، حضرت

چنان بر «پیوند میان گفتار و کردار» تأکید می‌کنند که گویی این دو جدایی‌ناپذیرند و تصور یکی بدون دیگری ممکن نیست. در مواردی نیز این آموزه به صورت غیر صریح و در ضمن توصیه‌های اخلاقی و اجتماعی مطرح شده است؛ چراکه بیشتر روابط انسانی، همچون پیمان بستن، سوگند خوردن، وعده دادن و شعار دادن، در قالب گفتار شکل می‌گیرند. از این رو، امام علی (ع) با تأکید بر امانت‌داری، وفای به عهد و صداقت در گفتار، بر مسئولیت اخلاقی و دینی انسان در برابر سخن خود صحنه می‌گذارند و عمل به وعده را از ارکان ایمان و صلاح جامعه می‌دانند [۱۲]. ایشان در نامه ۵۳، وفاداری به پیمان‌های سیاسی و اجتماعی را نشانه امانت‌داری و صداقت زمامدار می‌دانند [۱۳]. همچنین در سخنان خود، وفا به وعده را هم‌پایه صدق و بزرگ‌ترین سپر در برابر عذاب الهی معرفی کرده‌اند: «إِنَّ الْوَفَاءَ تَوْأَمُ الصِّدْقِ» [۱۴]. امیرالمؤمنین (ع) در خطبه نهم نیز شعارگرایی و وعده‌های فراتر از توان را نکوهش می‌کنند و آن را نشانه بی‌تقوایی سیاسی می‌دانند. بر این اساس، در مکتب علوی، وفای به عهد و هماهنگی گفتار و کردار، معیار مشروعیت و اعتماد در حکمرانی است [۱۵].

ب) مبانی فقهی

طرح وعده‌های انتخاباتی از منظر فقهی، یکی از مباحث مهم در فقه عمومی و مرتبط با مشروعیت گفتار و رفتار سیاسی است. از یک سو، وعده‌های انتخاباتی در زمره «وعده»های اخلاقی و شرعی قرار می‌گیرند که قرآن کریم با تعبیر «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ» بر لزوم پایبندی به آنها تأکید کرده و فقهای چون صاحب جواهر و امام خمینی (ره) نقض عهد را از گناهان کبیره دانسته‌اند [۱۶]. از سوی دیگر، می‌توان وعده‌های انتخاباتی را در حکم «ایجاب مشروط» دانست؛ بدین معنا که میان نامزد و رأی‌دهنده نوعی پیمان عمومی شکل می‌گیرد که بر اساس آن، رأی‌دهنده با پذیرش وعده‌ها، رضایت خود را به تحقق آن برنامه‌ها اعلام می‌کند [۱۷]. هر چند این پیمان از نوع عقود خصوصی نیست، اما ماهیتی تعهدآور دارد. در نهایت، از منظر اجتماعی نیز این وعده‌ها کارکردی فراتر از تعهد فردی دارند و به مثابه «تعهد اجتماعی» تلقی می‌شوند که نقض آن، موجب تضعیف اعتماد عمومی و کاهش مشارکت شهروندان در فرایندهای حکمرانی می‌شود؛ از این رو نامزدها در قبال صحت و امکان تحقق وعده‌های خود مسئولیتی سنگین بر عهده دارند.

ج) مبانی سیاسی و اجتماعی

وعده را می‌توان نوعی تعهد ارادی و داوطلبانه نسبت به انجام یک فعل در آینده دانست [۱۸]. در فضای سیاسی، نامزدهای مناصب عمومی از طریق طرح وعده‌ها، نوعی تعهد علنی در برابر جامعه ایجاد می‌کنند مبنی بر آنکه در صورت انتخاب یا انتصاب، اقدام‌های اعلام‌شده را محقق خواهند ساخت. وعده‌ها از حیث ماهیت، ممکن است واجد کارکرد تشویقی - تربیتی یا سوگندگونه و الزامی باشند؛ به گونه‌ای که در حالت نخست جنبه‌ای انگیزشی و اعتمادساز داشته و در حالت دوم، با تأکید بر الزام اخلاقی و مسئولیت‌پذیری همراه هستند [۱۹]. از منظر ارتباطی نیز، گوینده وعده می‌تواند در موقعیتی بالاتر یا پایین‌تر از مخاطب قرار داشته باشد [۲۰]. یکی از شروط اصلی وعده «داشتن اختیار تام» در انجام عمل است [۲۱].

از حیث نوع مخاطب، وعده‌های سیاسی قابل تفکیک به دو گونه‌اند: وعده‌های جمعی (عمومی) و وعده‌های فردی (خاص). در وعده‌های جمعی، مقام وعده‌دهنده که معمولاً در جایگاه سیاسی یا اداری برتر قرار دارد، مخاطب خود را توده‌های مردم، افکار عمومی یا نهادهای مدنی می‌داند. این دسته از وعده‌ها اغلب در قالب سخنرانی‌های انتخاباتی یا مناظره‌های عمومی مطرح می‌شوند و نقشی کلیدی در شکل‌دهی به گفتمان سیاسی و جهت‌گیری افکار عمومی ایفا می‌کنند. در مقابل، وعده‌های فردی یا خاص، در بستر ارتباطات مستقیم یا محدود و بعضاً غیررسمی میان مقام سیاسی و شهروندان بیان می‌شوند [۲۲].

۲-۲. سوابق تقنینی

این بخش به مبانی حقوقی، سیاستی و قانونی مرتبط با پایبندی به وعده‌ها و تعهدات انتخاباتی می‌پردازد. چارچوب قانونی ایران در اصول قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام، قوانین انتخاباتی و سند تحول دولت مردمی، مسئولیت‌پذیری، شفافیت و پاسخ‌گویی نمایندگان و مدیران سیاسی را نشان می‌دهد. جدول زیر، مهم‌ترین این اسناد و ظرفیت‌های قانونی را مرور می‌کند.

جدول ۲. پیشینه تقنینی مرتبط با وعده‌های مقامات سیاسی

ردیف	منبع حقوقی و قانونی	موضوع اصلی	کارکرد در تحقق وعده‌ها و پاسخ‌گویی	تحلیل آسیب‌شناسانه و دلالت نهادی
۱	قانون اساسی اصل دوم	پایه‌های ایمانی نظام	منع وعده‌های خلاف ایمان، کرامت انسانی و اخلاق اسلامی	وعده‌های دروغین در تضاد با اصول دینی و اخلاقی نظام است؛ فقدان سازوکار عملی برای کنترل این تخلفات موجب می‌شود ضمانت اجرا به شکل نمادین باقی بماند
۲	قانون اساسی اصل سوم	رشد فضایل اخلاقی و مبارزه با فساد	ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی و مبارزه با فساد و تباهی	وعده‌های غیر واقعی و فریبکارانه مصداق فساد و تباهی هستند؛ عدم وجود ابزارهای نظارتی کارآمد، اجرای این اصل را محدود می‌کند
۳	اصل شصت و هفتم قانون اساسی	پایبندی به وعده‌ها و امانت و نمایندگیان به رعایت امانت و تقوا در انجام وظایف و کالتی	الزام نمایندگیان به رعایت امانت و تقوا در انجام وظایف و کالتی	پایبندی به وعده‌ها صرفاً به صورت اخلاقی و نمادین الزام‌آور است؛ نبود ضمانت اجرایی واقعی باعث کاهش اثرگذاری این اصل می‌شود
۴	اصل شصت و هشتم قانون اساسی ^۱	سوگند نمایندگیان و تعهد به وظایف کنند	این اصل با الزام نمایندگیان به ادای سوگند در نخستین جلسه مجلس، تعهد اخلاقی و قانونی آنان به رعایت عدالت، امانت‌داری، صداقت و وفاداری به مردم را نهادینه می‌سازد. امضای سوگندنامه، ابزار رسمی ایجاد مسئولیت سیاسی در برابر مردم است.	با وجود الزام صوری به سوگند، سازوکار اجرایی لازم برای پیگیری تخلف از آن پیش‌بینی نشده است. فقدان ضمانت اجرا برای نقض تعهدهای اخلاقی و وعده‌های انتخاباتی موجب می‌شود اصل (۶۷) در عمل بیشتر جنبه نمادین تا بازدارنده داشته باشد.
۵	اصل شصت و نهم قانون اساسی ^۲	شفافیت در فرایند قانونگذاری و اطلاع‌رسانی	این اصل با تأکید بر علنی بودن جلسات مجلس و انتشار گزارش‌ها و مصوبات، زمینه شفافیت عملکرد نمایندگیان را فراهم می‌کند. در عین حال، با پیش‌بینی جلسات غیرعلنی، تعادلی میان شفافیت و امنیت ملی برقرار می‌سازد.	هر چند اصل (۶۹) گامی مهم در شفاف‌سازی فعالیت‌های پارلمانی است، اما محدود بودن ابزارهای اطلاع‌رسانی و فقدان سازوکار داده‌محور برای ثبت مواضع نمایندگیان نسبت به وعده‌هایشان، مانع از ارزیابی واقعی میزان وفاداری آنان به وعده‌های انتخاباتی می‌شود.
۶	بند «۹» سیاست‌های کلی نظام	مشارکت مردم و نهادهای مدنی در فرایند نظارت	این بند بر ضرورت جلب مشارکت مردم، ذی‌نفعان و نهادهای تخصصی و صنفی در فرایند قانونگذاری تأکید دارد. مشارکت مردمی می‌تواند نقش مهمی در پیش‌وعده‌های نمایندگیان و تقویت پاسخ‌گویی آنان ایفا کند.	ضعف ساختارهای مشارکت عمومی و فقدان بسترهای نهادی برای نظارت مردمی، موجب می‌شود وعده‌های انتخاباتی کمتر به مطالبه عمومی تبدیل شوند. در نتیجه، پیوند وعده‌ها با فرایند قانونگذاری در سطح نظری باقی می‌ماند.

۱. «نمایندگان سوگند یاد می‌کنند که با تکیه بر شرف انسانی خویش پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشند و ودیعه‌ای را که ملت به آنها سپرده، به‌عنوان امینی عادل پاسداری کنند و در انجام وظایف و کالت، امانت و تقوی را رعایت کنند و همواره به استقلال و اعتدالی کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشند از قانون اساسی دفاع کنند و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهار نظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح عمومی را مدنظر داشته باشند.

۲. مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور یا یکی از وزرا یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر شود.

ردیف	منبع حقوقی و قانونی	موضوع اصلی	کارکرد در تحقق وعده‌ها و پاسخ‌گویی	تحلیل آسیب‌شناسانه و دلالت نهادی
۷	بند «۵» سیاست‌های کلی انتخابات	منع وعده‌های غیر قانونی و اقدام‌های مغایر امنیت ملی در تبلیغات انتخاباتی	این بند با ممنوعیت وعده‌های خارج از اختیارات قانونی، فریب و تطمیع انتخاباتی، در صدد کنترل تورم وعده‌ها و صیانت از سلامت رقابت سیاسی است.	با وجود پیش‌بینی منع قانونی، در عمل اجرای آن به دلیل ضعف نظارت شورای نگهبان و وزارت کشور بر تبلیغات انتخاباتی با چالش مواجه است. نبود معیارهای روشن برای تشخیص «خارج از اختیارات» یا «مغایر امنیت ملی»، موجب اعمال سلیقه‌ای قانون می‌شود.
۸	ماده (۸۲) قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ^۱	جرم‌انگاری وعده‌های خلاف قانون و تبلیغات فریبکارانه	در این ماده، وعده‌های خارج از اختیارات قانونی، اظهار مطالب خلاف واقع ^۲ و اقدام‌های مغایر امنیت ملی، جرم تلقی شده و مجازات آن طبق ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی تعیین شده است.	اگرچه جرم‌انگاری گامی مهم در کنترل وعده‌های غیر واقعی است، اما فقدان سازوکار اثبات، ضعف نهاد گزارش‌دهی و تمایل پایین نهادهای نظارتی به پیگیری تخلفات انتخاباتی، موجب کاهش بازدارندگی این ماده شده است.
۹	فصل هشتم سند تحول دولت مردمی ^۳ «ارتقای کیفیت خدمت‌گذاری در نظام اداری»	تأکید بر پایبندی مدیران و مسئولان به وعده‌ها و بهبود خدمت‌گذاری	این فصل به صراحت بر ضرورت تعهد مدیران به وعده‌ها و ارتقای کیفیت تصمیم‌سازی‌های اجرایی تأکید دارد. پیوند وعده‌های مدیریتی با نظام ارزیابی عملکرد از نوآوری‌های این سند است.	هرچند سند تحول، چارچوبی مطلوب برای پاسخ‌گویی و ارزیابی وعده‌ها ایجاد می‌کند، اما به دلیل فقدان نظام داده‌محور ارزیابی، نبود شاخص‌های کمی و ضعف ضمانت‌های اجرایی، تحقق اهداف این فصل هنوز در مرحله نظری باقی مانده است.

مأخذ: همان.

جدول ۲ نشان می‌دهد که اگرچه نظام حقوقی ایران از ظرفیت‌های متعددی برای ارتقای پاسخ‌گویی، شفافیت و کنترل وعده‌های انتخاباتی برخوردار است، اما این ظرفیت‌ها عمدتاً در سطح هنجاری و بیانی باقی مانده‌اند و کمتر به مرحله اجرا و نهادینه‌سازی رسیده‌اند. اصول قانون اساسی (۶۷ و ۶۹) بنیان اخلاقی و شفافیت را فراهم می‌کنند، سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری و انتخابات بر مردمی‌سازی نظارت و منع وعده‌های غیرقانونی تأکید دارند و قوانین عادی همچون ماده (۸۲) قانون انتخابات به جرم‌انگاری وعده‌های فریبکارانه پرداخته‌اند؛ اما در مجموع، ضعف در ضمانت اجرا، نبود شاخص‌های کمی و فقدان نهاد مستقل ارزیابی وعده‌ها موجب شده است که این ابزارهای حقوقی نتوانند کارکرد واقعی خود را در کنترل رفتار انتخاباتی و تقویت اعتماد عمومی ایفا کنند.

۱. اقدام‌های زیر در فعالیتهای تبلیغاتی انتخابات توسط نامزدها، احزاب و گروه‌ها و اشخاص حقیقی و حقوقی، جرم است و مرتکبان به مجازات درجه شش موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی به استثنای حبس و محرومیت از داوطلبی در دو دوره نمایندگی مجلس محکوم می‌شوند:
 ۱. اقدام‌های مغایر امنیت ملی نظیر ایجاد تفرقه قومی و مذهبی،
 ۲. دادن وعده‌های خارج از اختیارات قانونی نمایندگی توسط نامزدها،
 ۳. هرگونه تخریب، تهدید، هتک حرمت و حیثیت اشخاص حقیقی و حقوقی،
 ۴. نوشتن یا اظهار مطالب خلاف واقع،
 ۵. دیوارنویسی،
 ۶. تخریب یا پاره کردن عکس و دیگر آثار تبلیغاتی نامزدها در مهلت قانونی تبلیغات که در محل‌های مجاز الصاق شده و یا قرار گرفته باشد،
 ۷. نصب یا توزیع محتوا و آثار تبلیغات انتخاباتی تهیه‌شده بدون رعایت مفاد این قانون،
 ۸. استفاده از آثار تبلیغاتی متضمن موارد مغایر عفت عمومی و یا موازین شرع،
 ۹. اخلال و برهم‌زدن اجتماع‌ها و سخنرانی‌های قانونی و تعرض به ستادهای انتخاباتی نامزدها،
 ۱۰. استفاده از کاروان‌های تبلیغاتی.
- تبصره «۱» - در صورتی که ارتکاب جرائم مذکور موجب حدود شرعی نیز باشد، رعایت احکام مقرر در ماده (۱۳۵) قانون مجازات اسلامی الزامی است.
- تبصره «۲» - انجام هریک از موارد فوق که از طریق فضای مجازی امکان وقوع دارد، حسب مورد مشمول مجازات مربوط می‌شود.
۲. تبصره «۱» - در صورتی که ارتکاب جرائم مذکور موجب حدود شرعی نیز باشد، رعایت احکام مقرر در ماده (۱۳۵) قانون مجازات اسلامی الزامی است. تبصره «۲» - انجام هریک از موارد فوق که از طریق فضای مجازی امکان وقوع دارد، حسب مورد مشمول مجازات مربوط می‌شود. ۳. تدوین استانداردهای فرایند مطلوب خدمت‌گذاری در نظام اداری، آموزش و توانمندسازی نقش آفرینان اصلی و الزام تدوین کنندگان خط‌مشی به رعایت استانداردها و الزام‌های اساسی، از جمله تدوین پیوست‌های موضوعی، نظیر پیوست عدالت و پیوست فرهنگی (میان‌مدت - سازمان اداری و استخدامی، سازمان برنامه و بودجه، معاونت حقوقی ریاست جمهوری، دبیرخانه هیئت‌دولت).
۳. ایجاد سازوکارهای جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان، نخبگان علمی، خبرگان تجربی و نهادهای قانونی مردمی، تخصصی و صنفی در مراحل مختلف خدمت‌گذاری دستگاه‌ها (میان‌مدت - سازمان اداری و استخدامی، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، معاونت حقوقی ریاست جمهوری، دبیرخانه هیئت‌دولت، دستگاه‌های اجرایی).

۳. آسیب‌شناسی

طرح وعده توسط نامزدهای تصدی پست‌های سیاسی و مقامات و مسئولان، بخشی از فرایند دمکراتیک در نظام‌های سیاسی است که طی آن، نامزدها و مقامات برای جلب حمایت و آرای مردم، برنامه‌ها و اقدام‌های خود را وعده می‌دهند. این وعده‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری انتظارات عمومی از دولت و نمایندگان ایفا می‌کنند و فقدان تحقق آنها می‌تواند پیامدهایی نظیر کاهش اعتماد عمومی و نارضایتی شهروندان به همراه داشته باشد. بنابراین، تحلیل آسیب‌شناسانه نظام ارائه وعده و شناسایی نقاط ضعف در این فرایند، برای تقویت پاسخ‌گویی و ارتقای اعتماد اجتماعی اهمیت ویژه‌ای دارد.

۳-۱. آسیب‌های محتوایی

۳-۱-۱. غیر قابل اجرا بودن وعده‌ها

یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در فرایندهای انتخاباتی، ارائه وعده‌های غیر قابل اجرا توسط نامزدهای تصدی پست‌های سیاسی است. این نوع وعده‌ها علاوه بر ایجاد انتظارات غیر واقعی، می‌توانند اعتماد عمومی به نهادهای مردم‌سالار، سرمایه اجتماعی حاکمیت و مشارکت سیاسی شهروندان را کاهش دهند. برای مثال، وعده‌ای مانند «ایجاد چند میلیون شغل ظرف یک سال» با توجه به محدودیت‌ها و مقدرات کشور در شرایط کنونی، عملاً غیر قابل تحقق است. چنین وعده‌هایی نه تنها باعث بی‌اعتمادی نسبت به نامزدها می‌شوند، بلکه می‌توانند به افزایش بی‌تفاوتی سیاسی و کاهش مشروعیت عملکرد نظام سیاسی منجر شوند.

۳-۱-۲. مبهم، مجمل و غیر واقعی بودن وعده‌ها

یکی از آسیب‌های جدی در وعده‌های انتخاباتی، ابهام، کلی‌گویی و غیر واقعی بودن وعده‌ها است. وعده‌هایی که فاقد جزئیات مشخص، مشروط به شرایط نامشخص یا متناقض با تعهدات قبلی هستند، ارزیابی یا تحقق نیافتن آنها را دشوار می‌سازند. به عنوان نمونه، وعده‌هایی مانند «بهبود کیفیت زندگی برای همه شهروندان»، «افزایش اعتماد عمومی» یا «تقویت امنیت ملی» بسیار کلی و فاقد شاخص‌های قابل اندازه‌گیری هستند. در چنین مواردی، داده‌ها و شاخص‌های کافی برای رصد پیشرفت وعده‌ها در دسترس نیست و سنجش موفقیت یا تحقق آنها پیچیده و چالش‌برانگیز می‌شود. علاوه بر این، یکی دیگر از پیامدهای این نوع وعده‌ها، انحراف از وعده‌ها پس از انتخابات است؛ به این معنا که نامزدها پس از پیروزی ممکن است از اجرای وعده‌های خود عقب‌نشینی کنند و تحقق آنها را دنبال نکنند، که این امر می‌تواند به کاهش اعتماد عمومی منجر شود.

۳-۱-۳. عدم صلاحیت فردی وعده‌دهنده در حوزه وعده

یکی از چالش‌های مهم در عرصه حکمرانی، طرح وعده توسط فردی است که صلاحیت قانونی لازم برای تحقق آن را ندارد. گاهی نامزدها وعده‌هایی ارائه می‌دهند که خارج از محدوده اختیارات و جایگاه آنهاست و تحقق آنها به‌طور مستقیم از دسترس آنان خارج است. برای مثال، اگر فردی نامزد ریاست قوه مجریه شود و وعده‌ای در سطح سیاست‌های کلی نظام ارائه دهد، این وعده از نظر قانونی خارج از صلاحیت فردی اوست، زیرا تعیین سیاست‌های کلی نظام بر عهده رهبری قرار دارد. چنین وضعیتی نه تنها تحقق وعده را غیر ممکن می‌سازد، بلکه می‌تواند اعتماد عمومی را تضعیف کرده و انتظارات غیر واقعی ایجاد کند.

۳-۱-۴. ناپایداری وعده‌ها در سناریوهای مختلف (امکان‌سنجی وعده‌ها)

اولین قدم برای سنجش میزان پایداری وعده‌ها، این است که سناریوهای مختلفی را که ممکن است در مسیر اجرای وعده رخ دهند، شناسایی و تحلیل کنیم. هر وعده با مجموعه‌ای از شرایط و احتمال‌ها همراه است و برخی از این سناریوها محتمل‌تر از دیگران هستند. در مسیر تحقق وعده‌ها، مواجهه با موانع و چالش‌های عملیاتی، مالی یا نهادی طبیعی است و پیش‌بینی آنها می‌تواند احتمال موفقیت وعده را افزایش دهد. امکان‌سنجی وعده‌ها عبارت است از: ارزیابی احتمالی عملی شدن وعده و ارائه تصویری واقع‌بینانه از شانس تحقق آن. فرض کنید که یک نامزد

وعده می‌دهد که در صورت پیروزی، سیستم حمل‌ونقل عمومی را رایگان خواهد کرد. در این مثال، امکان سنجی وعده به بررسی عواملی مانند موارد زیر می‌پردازد: آیا تأمین هزینه‌های حمل‌ونقل عمومی رایگان از نظر اقتصادی امکان‌پذیر است؟ یا احتمال موفقیت در انجام این وعده چقدر است؟ این فرایند به تصمیم‌گیرندگان و مردم کمک می‌کند تا وعده‌ها را بر پایه واقعیت‌های اجرایی و محدودیت‌های قانونی و اقتصادی ارزیابی کنند و از طرح وعده‌های غیر قابل تحقق جلوگیری شود.

۳-۱-۵. بخشی‌نگری در محتوای وعده‌ها و فقدان نگاه نظام‌مند به آثار بین‌بخشی آنها

بخشی‌نگری در وعده‌های انتخاباتی، که به تمرکز نامزدها بر حل مشکلات خاص حوزه تخصصی یا منطقه انتخابیه خود بدون توجه به آثار بین‌بخشی و کل‌نگر اشاره دارد، یکی از چالش‌های اصلی فرایندهای انتخاباتی است. این رویکرد، که ناشی از فشارهای سیاسی، کمبود تحلیل جامع، ساختارهای انتخاباتی ناکارآمد و مطالبات کوتاه‌مدت رأی‌دهندگان است، می‌تواند به ناهماهنگی بین‌بخشی، ناکارآمدی خط‌مشی‌ها، کاهش اعتماد عمومی و مانع شدن از توسعه منجر شود. برای غلبه بر این معضل، نامزدها باید برنامه‌های یکپارچه و نظام‌مند ارائه دهند که با بهره‌گیری از تحلیل‌های داده‌محور، تعاملات بین‌بخشی و آثار بلندمدت خط‌مشی‌ها را در نظر بگیرند، تا از این طریق حکمرانی مؤثر و اعتماد عمومی به نظام سیاسی تقویت شود.

۳-۲. آسیب‌های زمینه‌ای

۳-۲-۱. نبود تطابق وعده‌ها با اختیارات قانونی

یکی از چالش‌های اساسی در زمینه وعده‌های انتخاباتی، تفاوت میان انتظارات مردم و حدود اختیارات قانونی نمایندگان است. در برخی مناطق کشور، این تصور نادرست وجود دارد که نمایندگان مجلس مسئول رسیدگی به تمامی مشکلات و مطالبات مردم در حوزه انتخابیه خود هستند و می‌توانند راه‌حل‌های مستقیم برای همه مسائل ارائه دهند. این برداشت اشتباه موجب می‌شود شهروندان به جای مراجعه به نهادها و سازمان‌های تخصصی، از نماینده منتخب خود انتظار مداخله مستقیم داشته باشند. در مقابل، نمایندگان برای جلب حمایت و افزایش محبوبیت، وعده‌هایی ارائه می‌کنند که اغلب فراتر از اختیارات و وظایف قانونی آنها قرار دارد. این وضعیت، علاوه بر ایجاد انتظارات غیرواقعی، می‌تواند به کاهش پاسخ‌گویی نهادی و تضعیف اعتماد عمومی منجر شود.

۳-۲-۲. تعارض با سیاست‌های کلی

یکی از آسیب‌های مهم در فرایند طرح وعده‌های انتخاباتی، ناهماهنگی میان وعده‌های ارائه‌شده از سوی نامزدها و سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی کشور است. این تعارض زمانی شکل می‌گیرد که نامزدها، بدون توجه به جهت‌گیری‌های کلان و اصول مصوب حاکم بر خط‌مشی‌گذاری ملی، وعده‌هایی ارائه می‌کنند که با راهبردهای رسمی کشور در تضاد است. برای مثال، چنانچه در اسناد بالادستی کشور سیاست عدم توسعه روابط با یک دولت خاص به‌عنوان خط‌مشی رسمی تعیین شده باشد، طرح وعده‌ای در جهت گسترش روابط با همان دولت از سوی یک نامزد، مغایر با سیاست‌های کلی نظام خواهد بود. تحقق چنین وعده‌هایی نه تنها امکان‌پذیر نیست، بلکه در صورت پیگیری، می‌تواند موجب ایجاد تنش، بی‌ثباتی سیاسی و تضعیف انسجام در سیاست خارجی شود.

۳-۲-۳. عدم انطباق وعده‌ها با ظرفیت‌ها و واقعیت‌های اجرایی کشور

در جریان رقابت‌های انتخاباتی، نامزدها معمولاً مجموعه‌ای از وعده‌های جذاب و امیدبخش را برای جلب حمایت عمومی مطرح می‌کنند. با این حال، بخش قابل توجهی از این وعده‌ها بر پایه شناخت دقیق از واقعیت‌های اجرایی و محدودیت‌های نظام حکمرانی استوار نیست. در نتیجه، زمانی که فرد منتخب وارد عرصه عمل می‌شود، با شبکه‌ای از موانع اداری، قانونی، مالی و نهادی روبه‌رو می‌شود که تحقق وعده‌ها را دشوار می‌سازد. این شکاف میان تصورات پیش و پس از مسئولیت، غالباً ناشی از ساده‌انگاری فرایند حکمرانی و فقدان درک عمیق از سازوکارهای اجرایی دولت است. پیامد چنین ناآشنایی، افزایش انتظارات غیرواقعی مردم، تضعیف اعتماد عمومی و کاهش اثربخشی تصمیم‌ها در دوره مسئولیت خواهد بود.

۴-۲-۳. تعارض منافع بین دستگاه‌ها

یکی از چالش‌های اساسی در زمینه طرح و تحقق وعده‌های مقامات، تعارض منافع میان دستگاه‌های اجرایی است. هر دستگاه معمولاً وعده‌هایی را متناسب با مأموریت خود ارائه می‌دهد، اما این وعده‌ها گاه با اهداف و عملکرد سایر نهادها در تضاد قرار می‌گیرد. به‌عنوان نمونه، ممکن است «وزارت علوم» با هدف افزایش یک‌میلیونی جمعیت دانشجویان، خط‌مشی توسعه آموزش عالی را دنبال کند؛ در حالی که «وزارت کار» هم‌زمان با چالش افزایش بیکاری فارغ‌التحصیلان روبه‌رو شود. در چنین شرایطی، تحقق وعده یک وزارتخانه می‌تواند به تضعیف کارکرد یا افزایش فشار بر وزارتخانه دیگر منجر شود. این وضعیت، نشانه‌ای از نبود هماهنگی افقی میان دستگاه‌ها و فقدان نگاه کل‌نگر در طراحی وعده‌هاست. پیامد آن، کاهش انسجام سیاستی و تضعیف اعتماد عمومی به وعده‌های مقامات است. از این رو، طرح هر وعده باید در چارچوب ارزیابی بین‌بخشی و با در نظر گرفتن آثار آن بر سایر نظامات حکمرانی انجام شود.

۴-۲-۵. شکاف میان انتظارات عمومی و مسئولیت‌های نامزد منتخب

یکی از آسیب‌های رایج در فرایندهای انتخاباتی، ناهماهنگی میان انتظارات مردم و حدود واقعی اختیارات مقامات منتخب است. بسیاری از رأی‌دهندگان آگاهی دقیقی از حدود وظایف و اختیارات نهادهای انتخابی ندارند و به همین دلیل، گاه مطالبات یا توقعاتی فراتر از توان و صلاحیت قانونی آن مقام مطرح می‌کنند. این شکاف ریشه در تفاوت میان درک عمومی از فرایند تصمیم‌گیری سیاسی و پیچیدگی‌های واقعی حکمرانی دارد. تصور عمومی این است، نمایندگان یا مسئولان منتخب قادرند به‌صورت مستقل و در کوتاه‌مدت مشکلات جامعه را برطرف کنند؛ حال آنکه در واقعیت، اقدام‌های آنان در چارچوب قوانین، ساختارهای اداری و محدودیت‌های نهادی انجام می‌گیرد. تداوم این ناهماهنگی می‌تواند به ناامیدی عمومی، تضعیف اعتماد به نهادهای منتخب و کاهش کارآمدی نظام سیاسی منجر شود.

۴-۳-۳. آسیب‌های اجرایی

۱-۳-۳. تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی

در سال‌های اخیر، تحولات و رویدادهای متعددی روی داده که به شکل قابل توجهی شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه را تحت تأثیر قرار داده است. این تغییرها می‌توانند بر قابلیت تحقق وعده‌های انتخاباتی و وعده‌های مقامات و مسئولان اثرگذار باشند. برای مثال، رویدادهایی نظیر شیوع ویروس کرونا، جنگ اوکراین و غزه به بی‌ثباتی اقتصادی و اجتماعی دامن زده‌اند. این شرایط، تحقق بسیاری از وعده‌های مطرح شده در حوزه‌های مختلف را دشوار کرده و احتمال اجرای آنها را کاهش داده است. در نتیجه، پایداری وعده‌ها و اعتماد عمومی به نظام سیاسی تحت تأثیر قرار گرفته است.

۲-۳-۳. ضعف ساز و کار پاسخ‌گویی و پیگیری

یکی از چالش‌های مهم در نظام سیاسی، فقدان مکانیزم‌های قانونی و نهادی مؤثر برای الزام مسئولان به تحقق وعده‌های مطرح شده است. این خلأ، علاوه بر تهدید اعتماد عمومی و مشارکت سیاسی شهروندان، امکان نظارت و ارزیابی عملکرد مقامات را نیز محدود می‌کند. بر این اساس، ایجاد و استقرار ساز و کارهای شفاف حقوقی و مدیریتی برای پیگیری و حسابرسی وعده‌های انتخاباتی و وعده‌های مقامات، ضروری است تا علاوه بر افزایش پاسخ‌گویی، اعتماد عمومی به نظام سیاسی نیز تقویت شود.

۳-۳-۳. نبود نقش مؤثر نهادهای صنفی-تخصصی

نهادهای صنفی،^۱ به‌عنوان نمایندگان گروه‌های مختلف جامعه، می‌توانند نقش کلیدی در پیگیری وعده‌های نامزدهای تصدی پست‌های سیاسی و مقامات اجرایی ایفا کنند. این نهادها،^۲ با بهره‌گیری از دانش و تجربه تخصصی خود، می‌توانند به مسئولان کمک کنند تا وعده‌های

۱. تشکیلاتی که به وسیله دارندگان کسب یا پیشه یا حرفه یا تخصص یا مهارت معین تشکیل شده و اهداف، برنامه‌ها و اقدام‌های آن به‌صورت غیرسیاسی، غیردولتی، غیرتجاری، غیرانتفاعی و داوطلبانه در جهت منافع خاص مربوط به آن صنف بوده و مطابق اساسنامه مصوب خود و در سطح ملی یا استانی تحت عنوانی همچون «جمعیت»، «انجمن»، «جامعه»، «مجمع»، «خانه» و «کانون» فعالیت می‌کند.

۲. اتحادیه‌های صنفی موضوع قانون نظام صنفی کشور، مانند: سازمان‌های نظام پزشکی، دامپزشکی، مهندسی ساختمان، پرستاری، روان‌شناسی و مشاوره و مهندسی کشاورزی و

خود را به‌طور واقع‌گرایانه تشریح کنند و آنها را به‌طور مؤثر اجرا کنند [۲۳]. به‌طور کلی، مشارکت فعال گروه‌های تخصصی، حرفه‌ای، سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های اجتماعی موجب تقویت همگرایی اجتماعی، افزایش شفافیت و ارتقای کیفیت خط‌مشی‌گذاری می‌شود. از سوی دیگر، نبود پیگیری مستمر این نهادها می‌تواند پیامدهایی نظیر عقب‌نشینی مسئولان از اجرای وعده‌ها یا اجرای ناقص آنها به‌همراه داشته باشد. به همین دلیل، مشارکت فعال نهاد‌های صنفی و تخصصی، ابزاری مؤثر برای احقاق حقوق شهروندان به‌صورت مسالمت‌آمیز و قانونی محسوب می‌شود.

۳-۳-۴. تعارض منافع در اجرا (سطح ملی - محلی)

به موجب اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی،^۱ نمایندگان مجلس در برابر کل ملت مسئول هستند. باین حال، انتخاب نمایندگان از حوزه‌های انتخابیه مختلف ممکن است به تعارض میان منافع ملی و محلی منجر شود. چنین تعارضی می‌تواند موجب عدم توجه کافی به منافع کل کشور شود و اجرای برخی خط‌مشی‌ها را پیچیده سازد. برای مثال، استانداری ممکن است در تصمیم‌گیری‌های خود صرفاً به نفع استان خود عمل کند، حتی اگر این تصمیمات به سایر مناطق کشور آسیب برساند. در نظام پارلمانی ایران، انتخاب مجدد نماینده مجلس به جلب رضایت ساکنان حوزه انتخابیه وابسته است؛ بنابراین، نماینده ممکن است برای حفظ محبوبیت خود، خواسته‌های محلی را بر منافع ملی ترجیح دهد، حتی اگر این خواسته‌ها خارج از وظایف نمایندگی باشد. نمونه‌ای عملی از این تعارض، وعده‌ای مبنی بر ساخت سد در یک منطقه خاص است. این وعده ممکن است مزایای اقتصادی و اجتماعی برای آن منطقه مانند ایجاد فرصت‌های شغلی و تقویت زیرساخت‌ها به‌همراه داشته باشد، اما می‌تواند به تنوع‌زیستی، منابع آبی و سایر مناطق کشور آسیب رسانده و پیامدهای نامطلوبی ایجاد کند. در چنین شرایطی، پیگیری این وعده نمونه‌ای از تعارض منافع ملی و محلی محسوب می‌شود.

۳-۳-۵. تعارض منافع در اجرا (سطح بخشی - فرابخشی)

تعارض منافع بخشی-فرابخشی در وعده‌ها و خط‌مشی‌گذاری‌ها زمانی رخ می‌دهد که منافع یک گروه، بخش یا حوزه خاص با منافع کل جامعه هم‌راستا نباشد. این نوع تعارض معمولاً در فرایندهای انتخاباتی یا برنامه‌ریزی‌های کلان نمود پیدا می‌کند و می‌تواند بر کیفیت تصمیم‌گیری و عدالت توزیعی تأثیر منفی داشته باشد. برای نمونه، وزارت صنعت، معدن و تجارت ممکن است در تصمیم‌های خود منافع بخش صنعتی را بر منافع ملی ترجیح دهد، حتی اگر این تصمیم‌ها به زیان محیط‌زیست یا سلامت عمومی باشد. به همین ترتیب، نمایندگان مجلس در برخی رأی‌گیری‌ها ممکن است منافع محلی یا بخشی از حوزه انتخابیه خود را بر منافع کل کشور ترجیح دهند. چنین رویکردهایی، نمونه‌ای از تعارض منافع بخشی-فرابخشی است که می‌تواند موجب کاهش انسجام خط‌مشی‌ها، ناکارآمدی اجرا و آسیب به منافع عمومی شود.

۳-۴. آسیب‌های ارزیابی

۳-۴-۱. نبود مرجع مستقل در ارزیابی وعده‌ها

یکی از چالش‌های اساسی در ساماندهی وعده‌های انتخاباتی، وجود نداشتن مرجع مستقل و ذی‌صلاح برای ارزیابی میزان تحقق وعده‌هاست. در بسیاری از موارد، نامزدهای تصدی پست‌های سیاسی وعده‌هایی ارائه می‌کنند که پس از انتخاب، به آنها عمل نمی‌شود و هیچ نهاد مستقلی برای سنجش تحقق وعده‌ها یا پیگرد قانونی متخلفان وجود ندارد. همچنین، احزاب سیاسی و نمایندگان غالباً تمایلی به ایجاد سازوکارهای نظارتی قوی ندارند، چرا که این ابزارها ممکن است علیه منافع خودشان و به نفع رقبا عمل کند. علاوه بر این، تأسیس و مدیریت یک مرجع

منابع طبیعی، احزاب و تشکل‌های سیاسی که براساس قانون نحوه فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی تشکیل شده یا می‌شوند، کانون‌ها و سازمان‌های دانشجویی و دانش‌آموزی مانند انجمن‌های علمی دانشجویی، انجمن‌های اسلامی و کانون‌های فرهنگی دانشجویی؛ تشکل‌های کارگری و کارفرمایی موضوع فصل ششم قانون کار، انجمن‌های علمی دارای مجوز از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مؤسسات و تشکل‌های فرهنگی، هنری و ادبی اعم از عضو پایه و غیر آن و همچنین مؤسسات فرهنگی که براساس ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها (مصوب سال ۱۳۷۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی با اصلاحات بعدی) تشکیل شده یا می‌شوند، هیئت‌های مذهبی، هیئت‌های امنای مساجد، حسینیه‌ها، بقاع متبرکه و موقوفات، باشگاه‌ها و هیئت‌های ورزشی، مراکز ترک اعتیاد، مؤسسات تجاری و انتفاعی، سازمان‌های مردم‌نهاد و مؤسسات موضوع بندهای «۱» تا «۱۲» ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب سال ۱۳۸۰.

۱. هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر کند.

مستقل برای ارزیابی وعده‌ها، نیازمند منابع مالی، انسانی و زیرساخت‌های سازمانی قابل توجه است. نبود چنین مرجعی، نه تنها موجب کاهش شفافیت و پاسخ‌گویی می‌شود، بلکه اعتماد عمومی به فرایندهای انتخاباتی و نظام سیاسی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳-۴-۲. دشواری سنجش تحقق وعده در شرایط متغیر

پایش و بازنگری وعده‌ها، جزء لاینفک فرایند ارزیابی وعده‌های انتخاباتی است و اهمیت آن زمانی افزایش می‌یابد که وعده‌های اولیه به دلیل چالش‌های پیش‌بینی نشده یا تغییر شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، قابل اجرا نباشند. عدم تحقق برخی وعده‌ها که پیش‌تر قطعی به نظر می‌رسیدند، نشان‌دهنده وجود درصدی از قطعیت نداشتن در تحقق تمامی وعده‌هاست. این امر مستلزم شفافیت کامل در مورد هویت ارزیابی‌کنندگان، ساز و کارها و نهادهای مسئول ارزیابی، روش‌های اجرا، انتشار نتایج و تضمین کیفیت فرایند ارزیابی است. هدف نهایی از ارزیابی و بازنگری وعده‌های انتخاباتی، اطمینان از آن است که وعده‌ها واقع‌بینانه، قابل اجرا و در راستای منافع عمومی باشند و در عمل به نفع مردم عمل کنند.

۳-۴-۳. فقدان شاخص‌های کمی و داده‌های شفاف برای ارزیابی

یکی از چالش‌های جدی در ارزیابی تحقق وعده‌های انتخاباتی، نبود شاخص‌های کمی قابل اندازه‌گیری و داده‌های قابل اتکا است. بسیاری از وعده‌ها، به‌ویژه وعده‌های کلان و چندوجهی، فاقد معیارهای روشن برای سنجش میزان تحقق هستند. این امر، امکان پیگیری عملکرد مسئولان، تحلیل پیشرفت و مقایسه وعده‌ها با نتایج واقعی را دشوار می‌سازد. کمبود داده‌های کمی و شاخص‌های مشخص، همچنین مانع شفافیت و پاسخ‌گویی می‌شود و ارزیابی‌های مبتنی بر قضاوت‌های ذهنی یا ادراک عمومی را افزایش می‌دهد که اغلب با سوگیری‌ها و خطاهای ارزیابی همراه است. برای رفع این مشکل، لازم است شاخص‌های عملکردی، معیارهای کمی و ابزارهای داده‌محور طراحی و در اختیار نهادهای نظارتی و پژوهشی قرار گیرد تا امکان ارزیابی دقیق، شفاف و قابل اعتماد وعده‌ها فراهم شود و اعتماد عمومی به فرایندهای سیاسی و انتخاباتی تقویت شود.

جدول ۳. آسیب‌شناسی وعده‌های انتخاباتی

بخش	زیر بخش	شرح آسیب‌ها
آسیب‌های محتوایی	طرح وعده‌های غیر قابل اجرا	وعده‌های غیر قابل تحقق موجب ایجاد انتظارات غیر واقعی، کاهش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی می‌شوند. مثال: «ایجاد چند میلیون شغل ظرف یک سال».
	مبهم، مجمل و غیر واقعی بودن وعده‌ها	وعده‌های کلی، بدون جزئیات، یا متناقض با تعهدات پیشین، ارزیابی تحقق را دشوار می‌کنند و می‌توانند به عقب‌نشینی پس از انتخابات منجر شوند. مثال: «بهبود کیفیت زندگی برای همه شهروندان».
	عدم صلاحیت وعده‌دهنده در حوزه وعده	وعده‌دهی در حوزه‌هایی که خارج از صلاحیت تخصصی وعده‌دهنده است، موجب بی‌اعتمادی و تضعیف پاسخ‌گویی می‌شود. مثال: نامزد شوراهای دربار سیاست خارجی یا مالیات وعده می‌دهد.
	بخشی‌نگری و فقدان نگاه نظام‌مند به آثار بین‌بخشی	تمرکز صرف بر حوزه محلی یا تخصصی بدون توجه به آثار کلان، باعث ناهماهنگی خط‌مشی‌ها و کاهش اعتماد عمومی می‌شود.
	ناپایداری وعده‌ها در سناریوهای مختلف	تغییر شرایط و موانع پیش‌بینی نشده، تحقق وعده‌ها را با نبود قطعیت همراه می‌کند؛ امکان سنجی ضروری است.

بخش	زیر بخش	شرح آسیب‌ها
آسیب‌های زمینه‌ای	فقدان تطابق وعده‌ها با اختیارات قانونی	وعده‌هایی که فراتر از حدود اختیارات قانونی نهاد مربوطه است، موجب ایجاد انتظارات غیرواقعی و ابهام در مسئولیت‌پذیری می‌شود. مثال: وعده بودجه‌ای بدون صلاحیت قانونی.
	تعارض با سیاست‌های کلی نظام	وعده‌هایی که با اسناد بالادستی مغایرت دارند، می‌توانند تنش و بی‌ثباتی سیاسی ایجاد کنند.
	نبود انطباق وعده‌ها با ظرفیت‌ها و واقعیت‌های اجرایی کشور	ارائه وعده‌ها بدون درک کامل از پیچیدگی‌های حکمرانی، منجر به ساده‌انگاری و غیرواقع‌بینی می‌شود. به‌طور مثال: وعده اجرای طرح ملی بدون در نظر گرفتن منابع بودجه‌ای یا هماهنگی بین دستگاهی.
	شکاف میان انتظارات عمومی و مسئولیت‌های نامزد منتخب	مردم اغلب تصور می‌کنند نمایندگان قدرت گسترده دارند؛ درحالی‌که اختیارات محدود است، به انتظارات غیرواقعی منجر می‌شود.
	تعارض منافع بین دستگاه‌ها	به‌طور مثال؛ اختلاف منافع میان وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی در تخصیص منابع آبی، مانع تحقق وعده‌های توسعه کشاورزی پایدار می‌شود.
آسیب‌های اجرایی	تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی	تحولات غیرقابل پیش‌بینی (کرونا، جنگ‌ها و اغتشاشات) تحقق وعده‌ها را دشوار می‌کند و باعث کاهش پایداری و اعتماد عمومی می‌شود.
	ضعف سازوکار پاسخ‌گویی و پیگیری	نبود مکانیزم‌های قانونی و نهادی برای الزام مسئولان، شفافیت و پاسخ‌گویی را کاهش می‌دهد.
	نبود نقش مؤثر نهادهای منافی	عدم مشارکت نهادهای تخصصی، منفی و اجتماعی مانع پیگیری دقیق وعده‌ها و کاهش انسجام اجتماعی می‌شود.
	تعارض منافع در اجرا (سطح ملی-محلی)	منافع محلی نمایندگان گاهی با منافع ملی تضاد دارد. مثال: وعده ساخت سد در یک منطقه ممکن است به سایر مناطق و منابع طبیعی آسیب برساند.
	تعارض منافع در اجرا (سطح بخشی-فرابخشی)	منافع یک بخش یا حوزه خاص ممکن است با منافع کل جامعه تضاد داشته باشد. مثال: تصمیم‌های وزارت صمت یا رای‌گیری‌های بخشی نمایندگان.
آسیب‌های ارزیابی	نبود مرجع مستقل در ارزیابی وعده‌ها	وجود نداشتن نهاد مستقل برای سنجش تحقق وعده‌ها، کاهش شفافیت و پاسخ‌گویی و آسیب به اعتماد عمومی را به همراه دارد.
	دشواری سنجش تحقق وعده‌ها در شرایط متغیر	تغییر شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ارزیابی وعده‌ها را پیچیده می‌کند؛ شفافیت در روش‌ها و نهادهای مسئول ضروری است.
	فقدان شاخص‌های کمی و داده‌های شفاف	نبود شاخص‌ها و داده‌های قابل اتکا، ارزیابی وعده‌ها را دشوار می‌کند و منجر به تصمیم‌گیری مبتنی بر ذهنیت یا سوگیری می‌شود. طراحی شاخص‌های کمی و داده‌محور ضروری است.

مأخذ: همان.

۴. راهکارهای پیشنهادی

با توجه به تحلیل آسیب‌شناسانه نظام وعده‌سپاری مقامات سیاسی و نامزدهای انتخاباتی که در بخش‌های پیشین ارائه شد و شناسایی خلأها و نقاط ضعف موجود، در این بخش قصد داریم مجموعه‌ای از راهکارها و پیشنهادهای عملیاتی و نهادی را ارائه کنیم. این راهکارها با هدف ارتقای پاسخ‌گویی، شفافیت و قابلیت سنجش وعده‌ها، تقویت نظارت مجلس و نهادهای مدنی و افزایش اعتماد عمومی طراحی شده‌اند تا امکان تحقق وعده‌ها و کاهش آثار منفی عدم پایبندی به آنها فراهم شود.

۴-۱. تقویت ضمانت‌اجراهای حقوقی و نهادی در مقابله با وعده‌های خلاف واقع

یکی از محورهای اساسی برای ارتقای پاسخ‌گویی مقامات سیاسی و نامزدهای انتخابات، تقویت ضمانت‌های حقوقی و نهادی در برابر وعده‌های خلاف واقع است. تجربه نشان می‌دهد که حضور فعالانه شهروندان در انتخابات و افزایش سواد سیاسی آنها می‌تواند اثر بازدارنده‌ای بر ارائه وعده‌های غیرقانونی یا غیرقابل تحقق داشته باشد و فضای تبلیغات انتخاباتی را به صحنه‌ای برای ارزیابی واقعی برنامه‌ها و وعده‌ها تبدیل کند. با این حال، مقررات قانونی موجود در این زمینه ناکافی بوده و بیشتر به جنبه‌های شکلی و صوری محدود شده‌اند. برای تقویت ضمانت‌های حقوقی، نهادهای نظارتی از جمله **شورای نگهبان** می‌توانند در بررسی صلاحیت نامزدها، سابقه عملکرد و وفای به وعده‌های انتخاباتی پیشین آنها را به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی صلاحیت لحاظ کنند. علاوه بر آن، **مجلس شورای اسلامی** نیز از طریق ابزارهایی مانند اعتبارنامه نمایندگان، و اصول (۸۸) و (۸۹) قانون اساسی (سؤال و استیضاح رئیس‌جمهور)، می‌تواند نسبت به وعده‌های خلاف واقع مقامات و نمایندگان واکنش نشان دهد. در پیاده‌سازی این ضمانت‌ها، رعایت نکات و الزام‌های ذیل ضروری است:

- وعده انتخاباتی باید در چارچوب رسمی انتخابات و توسط خود نامزد یا سخنگوی رسمی او بیان شود.
 - انتساب وعده خلاف واقع به نامزد باید به‌صورت محرز و مستند باشد.
 - اعمال ضمانت‌ها باید در چارچوب **اصل حاکمیت قانون** و مبتنی بر قوانین شفاف، دقیق و مبتنی بر منافع عمومی انجام شود و در صورت لزوم، اصلاح قوانین و مقررات انتخاباتی در دستور کار قرار گیرد.
 - مقامات اجرایی و نهادهای نظارتی نباید از این ابزارها برای مقاصد سیاسی یا به نفع گروه یا جریان خاص سوءاستفاده کنند.
 - ضمانت‌ها باید تنها در مواردی اعمال شوند که وعده‌های خلاف واقع تأثیر واقعی بر انتخاب نامزد داشته باشند.
 - کمیت و کیفیت وعده‌های خلاف واقع و میزان تأثیر آنها باید در روند اعمال ضمانت‌ها لحاظ شود.
 - در روند بررسی، اصول **دادرسی منصفانه** رعایت شود؛ شامل حق دفاع برای نامزد، بررسی مستند و شفاف توسط افراد بی‌طرف و بدون وابستگی سیاسی.
 - فرایند بررسی باید به دور از هیاهوهای سیاسی و در فضایی حقوقی و منصفانه انجام شود.
- اجرای چنین سازوکارهایی می‌تواند ضمن ارتقای پاسخ‌گویی و شفافیت در عملکرد مقامات و نامزدها، اعتماد عمومی را تقویت کرده و زمینه تحقق وعده‌ها را تسهیل کند [۹].

۴-۲. ارتقای آگاهی سیاسی شهروندان در مطالبه وعده‌ها

رصد و پیگیری وعده‌ها، یکی از جنبه‌های مهم سواد سیاسی است، آگاهی از حقوق شهروندی در بعدهای مدنی، سیاسی و اجتماعی، جنبه‌های گوناگونی دارد. یکی از آنها پیگیری وعده‌های مقامات و مسئولان است. این امر به شهروندان کمک می‌کند تا از وعده‌های مسئولان خود آگاه شوند، میزان پایبندی مسئولان به وعده‌ها را ارزیابی کنند و در صورت عدم پایبندی مسئولان به وعده‌ها، اقدام‌های لازم را انجام دهند. از طرف دیگر، زمانی که مسئولان بدانند که وعده‌های آنها به‌طور دقیق توسط شهروندان رصد می‌شود، به احتمال زیاد نسبت به اجرای آنها

جدی‌تر خواهند بود. زمانی که مردم ببینند پیگیری وعده‌های انتخاباتی می‌تواند به بهبود وضعیت جامعه منجر شود، به احتمال زیاد نسبت به مشارکت سیاسی خود جدی‌تر خواهند بود [۲۴]. این بند در واقع به بعد اجتماعی و فرهنگی پاسخ‌گویی انتخاباتی می‌پردازد؛ یعنی ایجاد توان و انگیزه در مردم برای اینکه بتوانند وعده‌ها را بشناسند، پیگیری کنند و مطالبه‌گری مؤثر داشته باشند.

جدول ۴. ارتقای مطالبه‌گری شهروندان

سطح	اقدام پیشنهادی	توضیح عملی
۱. آموزش عمومی و رسانه‌ای	تولید برنامه‌های آموزشی، مستندها، پویش‌های رسانه‌ای درباره «حقوق سیاسی و شهروندی» و مفهوم وعده انتخاباتی	مثلاً صداوسیما و رسانه‌های دیجیتال می‌توانند برنامه‌هایی تهیه کنند که در آن وعده‌های نامزدها به زبان ساده توضیح داده و عملکرد آنها در دوره‌های بعدی مقایسه شود.
۲. آموزش رسمی و دانشگاهی	گنجانیدن موضوع‌هایی مثل «مسئولیت اجتماعی»، «پاسخ‌گویی سیاسی» و «نظارت عمومی» در برنامه‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها	این باعث می‌شود نسل جوان از همان ابتدا با فرهنگ مطالبه‌گری آشنا شود، نه صرفاً رأی دادن.
۳. تقویت جامعه مدنی و نهادهای مردمی	حمایت از نهادهای غیردولتی، انجمن‌ها و رسانه‌های تخصصی که وعده‌ها را رصد و گزارش می‌کنند	مثلاً تشکیل سامانه‌های مردمی یا NGOهایی که وعده‌های انتخاباتی را ثبت، تحلیل و منتشر کنند.
۴. شفافیت اطلاعات و دسترسی آزاد به داده‌ها	دسترسی عمومی به برنامه‌ها، وعده‌ها و عملکرد نمایندگان در سامانه‌ای رسمی	اگر مردم بتوانند وعده‌ها و گزارش عملکرد را در یک سامانه ببینند، پیگیری و مطالبه آسان‌تر می‌شود.
۵. ایجاد سازوکارهای مشارکت مدنی	راه‌اندازی پلتفرم‌هایی برای گفت‌وگو و پرسش از نمایندگان (مثلاً نشست‌های دوره‌ای مردمی یا سامانه‌های پرسش و پاسخ عمومی)	این باعث می‌شود شهروندان احساس کنند صدایشان شنیده می‌شود و پیگیری‌شان بی‌اثر نیست.

مأخذ: همان.

ارتقای آگاهی سیاسی یعنی تبدیل «مردم ناظر منفعل» به «مردم مطالبه‌گر فعال». این امر نه فقط با آموزش و رسانه، بلکه با دسترسی به اطلاعات، ابزار نظارتی و نهادهای واسط مردمی تحقق پیدا می‌کند. وقتی مردم بدانند که وعده‌ها سند قابل رصد هستند و ابزارهای پیگیری در دست دارند، هم اعتماد سیاسی افزایش می‌یابد و هم پاسخ‌گویی واقعی مسئولان تقویت می‌شود.

۳-۴. به کارگیری نظام رصد وعده‌ها بر اساس شاخص‌های منتخب

یکی از مهم‌ترین پیش شرط‌های شفافیت، پاسخ‌گویی و ارتقای اعتماد عمومی در نظام حکمرانی، ساماندهی علمی و قابل سنجش وعده‌های انتخاباتی و مدیریتی است. در فقدان چارچوبی استاندارد برای بیان و پیگیری وعده‌ها، بسیاری از تعهدات سیاسی در حد شعار باقی مانده و امکان ارزیابی تحقق آنها فراهم نمی‌شود. به کارگیری الگوهای علمی هدف‌گذاری می‌تواند ابزاری کارآمد برای بازتعریف و نظام‌مندسازی وعده‌ها به شمار رود؛ الگویی که به صورت عملیاتی، شفافیت، قابلیت سنجش و پاسخ‌گویی مقامات را افزایش می‌دهد [۲۵]. در این چارچوب، وعده‌های انتخاباتی و مدیریتی باید بر اساس پنج محور اصلی مدل اسمارت طراحی، ثبت و ارزیابی شوند. این محورها به شرح زیرند:

جدول ۵. الگوی نظام‌مندسازی وعده‌های انتخاباتی بر اساس مدل اسمارت

محور	عنوان	الزام‌ها و شاخص‌ها	نمونه و تبیین
۱	مشخص بودن	وعده باید به صورت دقیق، روشن و بدون ابهام بیان شود؛ جزئیات مربوط به حوزه اجرا، زمان‌بندی، منابع مالی و شاخص‌های سنجش تحقق نیز باید مشخص باشد.	به جای گفتن «ایجاد شغل»، باید مشخص شود چه تعداد شغل، برای چه گروه‌هایی و در چه بازه زمانی ایجاد خواهد شد. مثلاً «ایجاد ۵۰ هزار فرصت شغلی برای فارغ‌التحصیلان فنی تا پایان سال ۱۴۰۶».
۲	قابل اندازه‌گیری بودن	باید معیارهای دقیق برای سنجش پیشرفت در تحقق وعده تعریف و گزارش‌دهی دوره‌ای انجام شود.	به طور مثال «کاهش ۱۰ درصدی نرخ بیکاری تا پایان برنامه پنج‌ساله» یا «کاهش ۱۵ درصدی مصرف انرژی ساختمان‌های اداری تا سال آینده».
۳	قابل دستیابی بودن	وعده باید با توجه به منابع، ظرفیت‌های نهادی و امکانات موجود، واقع‌بینانه و اجرایی باشد. وعده‌های غیرممکن موجب کاهش سرمایه اجتماعی و بی‌اعتمادی عمومی می‌شوند.	به عنوان نمونه کاشت ۱ میلیون درخت در یک سال، که با مشارکت مردم، سازمان‌های مردم‌نهاد و شهرداری‌ها، می‌توان به این هدف دست یافت؛ یا کاهش ۱۵ درصدی آلودگی هوا تا ۴ سال آینده، که با اجرای برنامه‌های زیست‌محیطی و تشویق به استفاده از وسایل نقلیه عمومی، می‌توان به این هدف دست یافت.
۴	مرتبط بودن	وعده باید با وظایف و اختیارات مقام وعده‌دهنده و نیز با نیازها و اولویت‌های جامعه ارتباط مستقیم داشته باشد. وعده‌های خارج از صلاحیت قانونی فاقد جاهت اجرایی هستند.	وعده «اصلاح نظام آموزشی» برای نامزد مجلس شورای اسلامی، خارج از اختیارات اوست، اما وعده «اصلاح قوانین حمایت از معلمان» مرتبط و مشروع است.
۵	زمان‌دار بودن	برای تحقق وعده باید بازه زمانی مشخص تعیین شود. زمان‌بندی روشن، امکان‌پذیر و مطالبه‌گری عمومی را فراهم می‌سازد.	مثال: «افتتاح ۵۰ مرکز نوآوری تا پایان سال ۱۴۰۵» به جای وعده کلی «حمایت از نوآوری».

مأخذ: همان.

به کارگیری چارچوب فوق در طراحی و اعلام وعده‌ها، افزون بر ارتقای پاسخ‌گویی، موجب می‌شود وعده‌ها از قالب کلی‌گویی و شعار فاصله گرفته و به اهداف قابل پیگیری و قابل ارزیابی تبدیل شوند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود نهادهای ناظر بر انتخابات و انتصابات سیاسی، از جمله شورای نگهبان، وزارت کشور و سازمان امور اداری و استخدامی، مکلف شوند نظام ارزیابی وعده‌ها را بر پایه شاخص‌های مدل اسمارت طراحی و اجرا کنند تا فرایند تحقق وعده‌ها شفاف، سنجش‌پذیر و قابل مطالبه از سوی افکار عمومی شود.

۴-۴. حرکت به سمت طرح وعده‌های بین‌بخشی

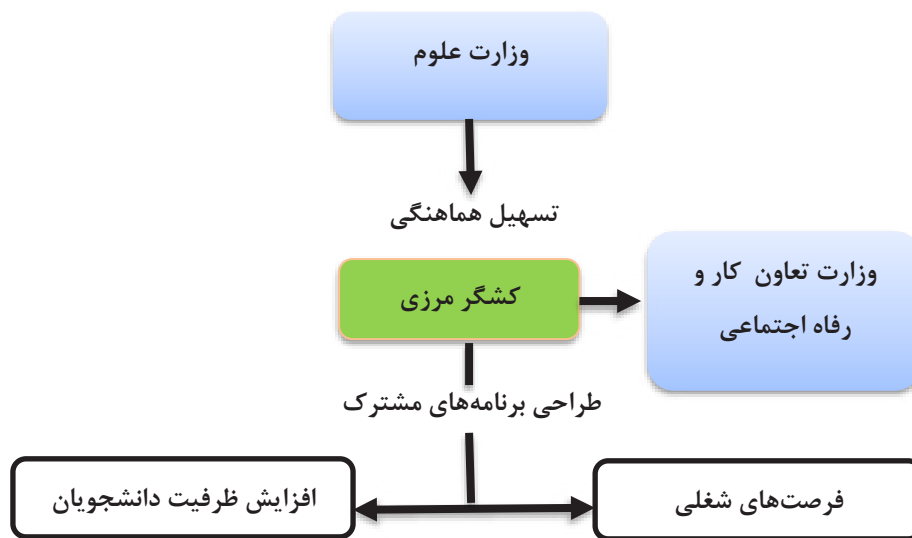
وعده‌های سیاسی و اجرایی باید به گونه‌ای طراحی شوند که شکاف‌ها و تمایزات میان نهادها و دستگاه‌ها را کاهش داده و به ارتقای هماهنگی و یکپارچگی نظام حکمرانی منجر شوند. در این رویکرد، وعده‌ها به جای محدود شدن به اهداف کمی و جزئی یک نهاد خاص، به عنوان ابزاری برای پل زدن میان نهادها و ایجاد هم‌افزایی بین بخش‌های مختلف تلقی می‌شوند. این روش، که در ادبیات مدیریت و خط‌مشی‌گذاری به «کنشگری مرزی»^۱ شناخته می‌شود، بر نقاط تلاقی و تعامل میان دستگاه‌های مختلف تمرکز دارد و نقش واسطه‌ای میان آنها ایفا می‌کند [۲۶].

برای نمونه، وعده افزایش تعداد دانشجویان توسط وزارت علوم، اگرچه نشان‌دهنده توجه به توسعه آموزش عالی است، اما به تنهایی قادر به حل مشکل بیکاری فارغ‌التحصیلان نیست. در چنین شرایطی، «رویکرد کنشگری مرزی» ضرورت می‌یابد تا ارتباط میان «آموزش عالی و بازار کار» برقرار شود. در این چارچوب، کنشگر مرزی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های هر دو نهاد را شناسایی کرده و با ایجاد پیوند میان آنها، زمینه

1. Boundary Spanning

طراحی دوره‌های آموزشی متناسب با نیاز بازار کار، فرصت‌های کارآموزی و اشتغال برای دانشجویان و در نهایت کاهش نرخ بیکاری را فراهم می‌آورد. بنابراین، کنشگر مرزی نقش واسطه‌ای و هماهنگ‌کننده دارد و تمرکز اصلی او بر اتصال ظرفیت‌ها و تبدیل آنها به فرصت‌های عملی است، نه تولید مستقیم محتوا. این امر مستلزم تدوین پیوست‌ها و برنامه‌های جانبی برای هر وعده است تا تحقق اهداف بین‌بخشی و هم‌افزایی نهادی تضمین شود.

شکل ۱. جریان عملیاتی کنشگری مرزی بین دو نهاد

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

کنشگری مرزی میان وزارت علوم و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نقشی کلیدی در تبدیل وعده‌های آموزشی و اشتغالی از سطح شعار به سطح عمل ایفا می‌کند. این کنشگر با تحلیل ظرفیت‌ها و نیازهای واقعی دو نهاد، شکاف میان آموزش عالی و بازار کار را شناسایی کرده و از طریق پیوند عملیاتی میان خط‌مشی‌های آموزشی و اشتغالی، هم‌افزایی نهادی ایجاد می‌کند. او با هماهنگی اهداف و منابع، اطمینان می‌دهد که افزایش ظرفیت دانشگاهی با فرصت‌های شغلی واقعی هم‌سو باشد و با پایش مستمر وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان، امکان اصلاح مداوم خط‌مشی‌ها را فراهم می‌سازد. در نتیجه، وعده‌هایی مانند افزایش ظرفیت رشته‌های مهندسی یا مهارت‌افزایی نیروی کار، به جای اهداف عددی، به برنامه‌های بین‌بخشی و قابل تحقق تبدیل می‌شوند که هم به ارتقای کیفیت آموزش می‌انجامند و هم به بهبود بهره‌وری بازار کار کمک می‌کنند.

۴-۵. استفاده از ظرفیت رسانه‌ها در پیگیری وعده‌های مقامات

رسانه‌ها، به‌ویژه سازمان صداوسیما، می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت پاسخ‌گویی و شفافیت سیاسی ایفا کنند. این نقش، تنها محدود به پوشش خبری انتخابات نیست، بلکه شامل پایش مستمر وعده‌های انتخاباتی، نقد کارشناسی عملکرد مسئولان و ترویج گفتمان گفت‌وگو و مطالبه‌گری آگاهانه نیز می‌شود. صداوسیما باید با حفظ بی‌طرفی و استقلال حرفه‌ای، اقدام‌هایی نظیر تولید مستندهای تحلیلی درباره میزان تحقق وعده‌های گذشته، برگزاری مناظره‌های کارشناسی درباره امکان‌سنجی وعده‌ها، تشکیل میزگردهای تخصصی برای بررسی برنامه‌های نامزدها و ترویج فرهنگ نقد منصفانه را در دستور کار خود قرار دهد. همچنین رسانه‌ها می‌توانند با تقویت نقش احزاب در نظارت بر وعده‌های نامزدهای خود و انتشار گزارش‌های منظم از عملکرد آنان، پیوند میان مردم، احزاب و حاکمیت را تقویت کنند. بدین

ترتیب، رسانه نه صرفاً تریبون تبلیغاتی، بلکه ناظر و تسهیل‌گر گفت‌وگوی اجتماعی درباره وعده‌ها و عملکردهای واقعی مسئولان خواهد بود.

جدول ۶. استفاده از ظرفیت رسانه‌ها

حوزه اقدام	شیوه‌های استفاده مؤثر از رسانه‌ها	نتیجه مورد انتظار
۱. آموزش و آگاهی‌بخشی عمومی	تولید برنامه‌های آموزشی درباره حقوق انتخاباتی و اهمیت پیگیری وعده‌ها؛ استفاده از شبکه‌های اجتماعی ملی برای انتشار محتوای ساده و جذاب	افزایش سواد سیاسی مردم و تبدیل آنان به شهروندان مطالبه‌گر
۲. نظارت و پایش وعده‌ها	ایجاد بخش یا برنامه ویژه در صداوسیما با عنوان «وعده و عمل» برای مقایسه وعده‌های گذشته با عملکرد فعلی مسئولان	افزایش پاسخ‌گویی مقامات و ایجاد حافظه جمعی انتخاباتی
۳. تقویت گفت‌وگو	برگزاری مناظره‌ها و میزگردهای تحلیلی با حضور کارشناسان بی‌طرف، خبرنگاران تحقیقی و نمایندگان جامعه مدنی	ایجاد فضای گفت‌وگوی سالم و کاهش قطبی‌سازی سیاسی
۴. شفاف‌سازی تبلیغات انتخاباتی	نظارت رسانه‌ای بر تبلیغات انتخاباتی و الزام نامزدها به ارائه جزئیات فنی و مالی وعده‌ها در رسانه‌ها	جلوگیری از وعده‌های غیر واقعی و غیر قابل تحقق
۵. پیوند رسانه و احزاب سیاسی	انتشار گزارش‌های تحلیلی از عملکرد احزاب و نامزدهای تحت حمایت آنان؛ دعوت از احزاب برای پاسخ‌گویی در برابر وعده‌ها	افزایش مسئولیت‌پذیری احزاب و ارتقای پاسخ‌گویی جمعی

مأخذ: همان.

رسانه اگر از سطح اطلاع‌رسانی صرف فراتر رود و به نهادی ناظر، آموزش‌دهنده و تسهیل‌گر گفت‌وگو تبدیل شود، می‌تواند یکی از مؤثرترین ابزارهای تحقق وعده‌های انتخاباتی و تقویت اعتماد عمومی باشد.

۴-۶. افزودن شاخص پایبندی به وعده‌ها در «بانک اطلاعات مدیران»

پیشنهاد می‌شود برای ارتقای کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی، شاخص میزان پایبندی مدیران سیاسی به وعده‌ها و تحقق آنها در «بانک اطلاعات مدیران» افزوده شود. مطابق ماده (۵۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، سازمان اداری و استخدامی کشور موظف است با هدف حفظ سرمایه انسانی و شناسایی افراد واجد شرایط برای تصدی پست‌های مدیریتی، نسبت به ایجاد بانک اطلاعات مدیران اقدام کند. این بانک در حال حاضر بر پایه مؤلفه‌هایی چون سوابق تحصیلی، آموزشی، پژوهشی، مهارتی، ارزیابی‌های کنون‌های استعدادسنجی و مسیر شغلی افراد شکل گرفته است. با این حال، جنبه پاسخ‌گویی و تعهد مدیریتی در قبال وعده‌ها هنوز در این نظام لحاظ نشده است. افزودن شاخص پایبندی به وعده‌ها، می‌تواند بعد تعهد اخلاقی و عملکردی مدیران را در فرایند انتصاب و ارتقا تقویت کند. از آنجا که طبق بند «ب» ماده (۵۵) قانون مذکور، عزل و نصب مدیران سیاسی بدون الزام به رعایت مسیر ارتقای شغلی انجام می‌شود، ضرورت دارد سازوکارهای نظارتی جایگزین برای ارزیابی صلاحیت و شایستگی این مدیران طراحی شود. یکی از مؤثرترین این سازوکارها، سنجش میزان تحقق وعده‌های رسمی و تعهدات مدیریتی است که می‌تواند به ارتقای نظام مدیریتی، اعتماد عمومی و انسجام در خط‌مشی‌گذاری‌های اجرایی کمک کند [۲۷].

۴-۷. نقش مشارکت نخبگان در پیگیری و تحقق وعده‌ها

یکی از مهمترین ذی‌حقوقان هر کشوری نخبگان آن جامعه هستند. دولت باید از نخبگانی که در پیگیری وعده‌های انتخاباتی مشارکت می‌کنند، حمایت کند. این حمایت می‌تواند از طریق ارائه امکانات و تسهیلات و همچنین ایجاد فضایی مناسب برای فعالیت نخبگان، انجام شود [۲۸].

جدول ۷. استفاده از ظرفیت نخبگان

سطح نقش نخبگان	توضیح نقش	ابزار یا ساز و کار مشارکت	نمونه اقدام عملی	اثر بر پاسخ‌گویی و تحقق وعده‌ها
۱. تحلیل و تبیین وعده‌ها	بررسی علمی و فنی وعده‌ها برای سنجش واقع‌گرایی و امکان‌پذیری آنها	انتشار یادداشت‌ها و تحلیل‌های کارشناسی در رسانه‌ها و مجلات علمی	تحلیل وعده‌های اقتصادی در برنامه‌های تلویزیونی یا روزنامه‌ها	جلوگیری از وعده‌های غیرواقعی و افزایش آگاهی عمومی
۲. نظارت مدنی و پژوهشی	ارزیابی میزان تحقق وعده‌ها و ارائه گزارش‌های مستند به افکار عمومی	تشکیل اندیشکده‌ها و رصدخانه‌های وعده‌ها	انتشار «گزارش فصلی تحقق وعده‌های دولت» توسط دانشگاه‌ها	افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی مسئولان
۳. مشارکت در خط‌مشی‌گذاری اجرایی	همکاری مستقیم در طراحی خط‌مشی‌ها برای تحقق وعده‌ها	حضور در شوراهای مشورتی و کارگروه‌های تخصصی دولت	مشارکت نخبگان انرژی در اجرای وعده اصلاح‌یافته‌ها	افزایش کارایی و انطباق وعده‌ها با واقعیت اجرایی
۴. کنشگری اجتماعی و رسانه‌ای	آگاه‌سازی جامعه درباره اهمیت پیگیری وعده‌ها	حضور در مناظره‌ها، تولید محتوای تحلیلی در شبکه‌های اجتماعی	برگزاری نشست‌های تخصصی درباره ارزیابی وعده‌ها	تقویت مطالبه‌گری و سواد سیاسی مردم
۵. مشاوره و اصلاح وعده‌ها	ارائه بازخورد علمی به نامزدها برای اصلاح وعده‌ها قبل از اعلام رسمی	برگزاری جلسات مشاوره بین نامزدها و نخبگان تخصصی	تعامل نخبگان با ستادهای انتخاباتی در تدوین برنامه‌ها	ارتقای کیفیت و واقع‌گرایی وعده‌ها

مأخذ: همان.

نخبگان می‌توانند حلقه واسط بین مردم و حاکمیت در پیگیری وعده‌ها باشند؛ آنها با تحلیل، نقد، آموزش و مشارکت در تصمیم‌سازی، به پاسخ‌گویی، شفافیت و عقلانیت در فرایند انتخابات و حکمرانی کمک می‌کنند.

۸-۴. استقرار سامانه برخط

یکی از مهم‌ترین الزام‌های حکمرانی شفاف و پاسخ‌گو، ایجاد ساز و کارهای نهادمند برای سنجش و پیگیری وعده‌های مسئولان است. تجربه نظام‌های انتخاباتی و مدیریتی در جهان نشان می‌دهد که بدون وجود بسترهای دیجیتال قابل اعتماد، پیگیری وعده‌ها به سطحی از گفتار سیاسی یا ارزیابی رسانه‌ای محدود می‌ماند و قابلیت نهادی و نظارتی نمی‌یابد. در این راستا، استقرار یک سامانه برخط ملی می‌تواند نقش اساسی در ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی مدیران ایفا کند. این سامانه نه تنها امکان ثبت و رهگیری وعده‌های انتخاباتی و مدیریتی را فراهم می‌آورد، بلکه با اتصال به پایگاه‌های داده مدیریتی و نظارتی کشور، می‌تواند مبنایی برای ارزیابی عملکرد مقامات و نهادهای سیاسی فراهم سازد. با این حال، تحقق چنین سامانه‌ای مستلزم توجه هم‌زمان به الزام‌های قانونی، اجرایی و نهادی است. از منظر حقوقی، باید حدود و اختیارات قانونی نامزدها و مقامات مشخص و رعایت شود تا از وعده‌های غیرقانونی یا فریبنده جلوگیری شود. از منظر اجرایی نیز، طراحی این سامانه نیازمند تعامل بین نهادهای دولتی، نهادهای نظارتی، رسانه‌ها و جامعه مدنی است تا ضمن حفظ بی‌طرفی، کارایی و اعتماد عمومی نیز تضمین شود. از سوی دیگر، تعارض منافع در سطوح سیاسی و مدیریتی، ناپایداری خط‌مشی‌های فناوری دولت و کمبود ظرفیت فنی یا نهادی از جمله چالش‌هایی است که اجرای این طرح را با موانع روبه‌رو می‌سازد [۲۹]. بنابراین، برای تحقق مؤثر سامانه وعده‌سنج، باید نقشه نهادی و الزام‌های حقوقی و اجرایی آن به‌طور دقیق طراحی شود. جدول زیر، مجموعه‌ای از مهم‌ترین الزام‌های قانونی و اجرایی مرتبط با استقرار سامانه برخط وعده‌سنج را ارائه می‌دهد.

جدول ۸. استقرار سامانه بر خط وعده‌سنج و الزام‌های قانونی و اجرایی آن

توضیحات و جزئیات اجرایی	مؤلفه‌های تحلیلی	ردیف
نبود ساز و کار شفاف و دیجیتال موجب می‌شود وعده‌ها در سطح گفتار باقی بمانند و امکان نظارت عمومی بر تحقق آنها فراهم نشود.	- فقدان سامانه رسمی برای ثبت، راستی‌آزمایی و پیگیری وعده‌های سیاسی	۱. مسئله موجود
این مواد قانونی هر گونه فریب، وعده غیر قانونی یا اقدام خلاف اختیارات قانونی را جرم‌انگاری کرده و زمینه حقوقی لازم برای نظارت بر وعده‌ها را فراهم کرده‌اند.	- بند «۵» سیاست‌های کلی انتخابات، - ماده (۸۲) قانون انتخابات مجلس، - و ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی	۲. مبنای قانونی
این عوامل موجب می‌شود اجرای سامانه در قالب دولتی، با مقاومت نهادی و فقدان پایداری مواجه شود.	- تعارض منافع در ساختار دولتی - بی‌اعتمادی عمومی به ورود دولت در سامانه‌های نظارتی - ناپایداری مدیریتی و سیاسی - ضعف در اتصال به داده‌های واقعی عملکردی	۳. چالش‌های اجرایی
دولت نقش تنظیم‌گر و ناظر را بر عهده گیرد و نهادهای مستقل وظیفه طراحی، اجرا و پایش سامانه را به صورت شبکه‌ای انجام دهند.	- واگذاری اجرای سامانه به زیست‌بوم اندیشکده‌ها، کنسر سیوم‌های تحقیقاتی، نهادهای صنفی و مدنی تحت نظارت دولت	۴. راهکار پیشنهادی
ترکیب ابزارهای دیجیتال با ساز و کارهای نظارتی رسمی، امکان نظارت چندلایه (حکومتی، مدنی و رسانه‌ای) را فراهم می‌کند.	- الزام نامزدها به ثبت وعده‌ها همراه با توضیح ساز و کار اجرایی و فرم خوداظهاری - طراحی فرم‌های استاندارد گزارش‌دهی وعده‌ها - ایجاد پنل عمومی برای مشاهده وعده‌ها و وضعیت تحقق آنها - همکاری با سازمان بازرسی کل کشور و کمیسیون اصل نود برای گزارش تخلفات	۵. ساز و کار اجرایی
ارائه جوایز یا حمایت‌های پژوهشی برای نهادهایی که در توسعه شفافیت سامانه نقش آفرینی مؤثر دارند.	- ایجاد جشنواره‌ها، حمایت مالی و معنوی از نهادهای مشارکت‌کننده در ارتقای سامانه	۶. مشوق‌ها و حمایت‌ها
تقسیم نقش‌ها میان نهادهای رسمی و مدنی برای افزایش کارایی، بی‌طرفی و اعتماد عمومی.	- دولت (به‌ویژه وزارت کشور و سازمان اداری و استخدامی) - سازمان بازرسی کل کشور - کمیسیون اصل نود مجلس - اندیشکده‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد	۷. نهادهای مسئول و همکار
سامانه بر خط وعده‌سنجی به‌عنوان ابزار حکمرانی داده‌محور، موجب پیوند میان ختم‌شدگی گذاری، پاسخ‌گویی و مطالبه‌گری اجتماعی می‌شود.	- ارتقای شفافیت انتخاباتی و مدیریتی - افزایش اعتماد عمومی به فرآیندهای انتخاباتی - نهادینه‌سازی پاسخ‌گویی در نظام حکمرانی - تقویت نظارت رسانه‌ای و مدنی	۸. آثار و پیامدهای مورد انتظار

مأخذ: همان.

استقرار سامانه بر خط وعده‌سنج، نه تنها ابزار نظارت مردمی و رسانه‌ای بر وعده‌های مسئولان است، بلکه می‌تواند به زیرساختی برای ارزیابی عملکرد، تصمیم‌گیری شایسته‌سالار و ارتقای مشروعیت دموکراتیک نظام حکمرانی تبدیل شود. این سامانه با محوریت تنظیم‌گری دولت و مشارکت نهادهای مستقل، گامی مؤثر در جهت گذار از پاسخ‌گویی کلامی به پاسخ‌گویی داده‌محور خواهد بود.

۸-۴. مطالعه تطبیقی سامانه‌های بر خط رصد وعده‌ها در کشورهای مختلف

تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد که پایش و ثبت وعده‌های انتخاباتی و مدیریتی به یکی از ارکان مهم پاسخگویی سیاسی تبدیل شده است. در بسیاری از نظام‌های مردم‌سالار، سامانه‌های برخطی برای ثبت، ردیابی و ارزیابی میزان تحقق وعده‌های مسئولان ایجاد شده‌اند که به صورت مستمر عملکرد دولت‌ها و احزاب را پایش می‌کنند [۳۰]. پایش وعده‌های انتخاباتی و پاسخگویی مقامات سیاسی، در کشورهای

مختلف با مدل‌های نهادی متفاوتی دنبال می‌شود. این تنوع نهادی تابعی از ساختار حکومتی (ریاستی، پارلمانی، نیمه‌ریاستی)، نظام حزبی (دو حزبی، چند حزبی) و فرهنگ سیاسی (مشارکتی، نخبه‌گرا) است. در این مطالعه، کشورها بر اساس مدل نهاد متولی دسته‌بندی شده‌اند:

جدول ۹. دسته‌بندی مدل نهاد متولی

ویژگی اصلی	کشورهای شاخص	مدل نهادی
نهادهای دولتی با نظارت پارلمانی	انگلستان، استرالیا، کانادا	مدل پارلمانی-دولتی
مراکز دانشگاهی مستقل	هند، آلمان، شیلی	مدل دانشگاهی-پژوهشی
نهادهای غیردولتی و رسانه‌ها	آمریکا، فرانسه	مدل مدنی-رسانه‌ای
مشارکت دولت، دانشگاه و نهاد مدنی	کره جنوبی، اندونزی	مدل ترکیبی

مأخذ: همان.

۱. آمریکا

آمریکا با ساختار حکومتی ریاستی فدرال، الگویی متمایز و چندلایه برای رصد وعده‌های انتخاباتی و پاسخگویی مقامات سیاسی توسعه داده است که در آن نهادهای مدنی، دانشگاهی و رسانه‌ای نقش محوری ایفا می‌کنند. در این الگو، دولت فدرال عمدتاً نقش تأمین‌کننده داده‌های خام را بر عهده دارد و فرآیند راستی‌آزمایی، تحلیل و افشای عمومی بر عهده نهادهای مستقل است. این ساختار غیرمتمرکز اما قدرتمند، یکی از غنی‌ترین و متنوع‌ترین نظام‌های رصد وعده‌ها را در جهان پدید آورده است.

الف) پایگاه‌های داده رسمی: در رأس هرم اطلاعاتی آمریکا، پایگاه‌های داده رسمی قرار دارند که دسترسی آزاد و بی‌واسطه شهروندان، پژوهشگران و رسانه‌ها به اسناد و اطلاعات حکمرانی را فراهم می‌کنند. پایگاه رسمی Congress.gov به عنوان پورتال رسمی کنگره آمریکا، جامع‌ترین و معتبرترین منبع اطلاعاتی درباره فرآیند قانونگذاری و عملکرد نمایندگان است. این پایگاه که توسط کتابخانه کنگره مدیریت می‌شود، تمام لوایح، طرح‌ها، قطعنامه‌ها، گزارش‌های کمیسیون‌ها و نتایج رأی‌گیری‌ها را به صورت برخط در دسترس عموم قرار می‌دهد. ویژگی برجسته این پایگاه، قابلیت جست‌وجوی پیشرفته آن است. هر شهروند می‌تواند بر اساس نام نماینده، موضوع، تاریخ، شماره لایحه یا کلمات کلیدی، تمام فعالیت‌های تقنینی نماینده خود را ردیابی کند. این شفافیت اطلاعاتی، زیرساخت ضروری برای هرگونه نظارت عمومی بر عملکرد نمایندگان و وفای آن‌ها به وعده‌های انتخاباتی است. همچنین سامانه GovTrack.us که از سال ۲۰۰۴ فعالیت می‌کند، یک پایگاه داده مستقل و غیردولتی است که با استفاده از داده‌های خام Congress.gov تحلیل‌های آماری و بصری از عملکرد نمایندگان ارائه می‌دهد.

ب) پروژه‌های دانشگاهی: در کنار پایگاه‌های داده، دانشگاه‌های آمریکا پروژه‌های پیشگامانه‌ای برای رصد و تحلیل وعده‌های انتخاباتی راه‌اندازی کرده‌اند که برخی از آنها به شهرت جهانی دست یافته‌اند، مانند: PolitiFact که توسط دانشگاه دوک مدیریت می‌شود، بدون تردید معروف‌ترین و تأثیرگذارترین نهاد راستی‌آزمایی وعده‌ها و ادعاهای سیاسی در جهان است. این پروژه در سال ۲۰۰۹ موفق به دریافت جایزه معتبر پولیتزر شد که نشان‌دهنده اعتبار و تأثیرگذاری فوق‌العاده آن است.

ج) مدل پاسخگویی: نظام پاسخ‌گویی در آمریکا بیش از آنکه مبتنی بر ضمانت‌های حقوقی و قضایی باشد، بر سه پایه اساسی استوار است: افشای عمومی گزارش‌های تحقق وعده؛ نهادهای مستقل، دانشگاهی و رسانه‌ای به طور مستمر گزارش‌های خود از میزان تحقق وعده‌های رئیس‌جمهور و نمایندگان کنگره را منتشر می‌کنند. این گزارش‌ها که با جزئیات کامل و مستندات همراه هستند، در دسترس عموم قرار می‌گیرند و مبنای بحث‌های عمومی، مناظره‌های رسانه‌ای و ارزیابی‌های انتخاباتی قرار می‌گیرند. **قانون آزادی اطلاعات**^۱ یکی

1. Freedom of Information Act

از قدرتمندترین ابزارهای دسترسی به اطلاعات در اختیار شهروندان، پژوهشگران و رسانه‌هاست. بر اساس این قانون، هر شهروند می‌تواند درخواست دسترسی به اسناد و اطلاعات دستگاه‌های اجرایی را مطرح کند و دستگاه مربوطه موظف است در چارچوب زمانی مشخص، اطلاعات درخواست شده را ارائه دهد مگر آنکه مشمول استثنائات قانونی (مانند امنیت ملی) باشد. این قانون به پژوهشگران و روزنامه‌نگاران اجازه می‌دهد به اسنادی دست یابند که نشان می‌دهد آیا دستگاه‌های اجرایی واقعاً برای تحقق وعده‌ها اقدام کرده‌اند یا خیر و نقش کلیدی رسانه‌ها در افشاگری؛ رسانه‌های آمریکایی، به ویژه رسانه‌های معتبر ملی مانند نیویورک تایمز، واشنگتن پست، وال استریٹ ژورنال و شبکه‌های تلویزیونی بزرگ، نقش تعیین‌کننده و بی‌بدیلی در افشای وعده‌های محقق نشده و عملکرد ضعیف مقامات ایفا می‌کنند.^۱

۲. انگلستان

به عنوان کهن‌ترین دموکراسی پارلمانی جهان، پیشرفته‌ترین و منسجم‌ترین نظام نهادی برای رصد، پایش و پاسخگویی نسبت به وعده‌های انتخاباتی را توسعه داده است. این نظام برآمده از ساختار حکومتی پادشاهی مشروطه با نظام پارلمانی وست‌مینستر^۲ است و مبتنی بر یک مدل چندلایه و مشارکتی طراحی شده که در آن هم نهاد‌های رسمی دولتی و هم نهاد‌های مستقل مدنی-پژوهشی نقش آفرینی می‌کنند. **الف) نهاد‌های رسمی دولتی:** در رأس ساختار دولتی پاسخگویی به وعده‌ها، «دفتر کابینه»^۳ قرار دارد که به مثابه بازوی هماهنگی‌کننده نخست‌وزیر در اجرای وعده‌های انتخاباتی عمل می‌کند. این نهاد مسئولیت اطمینان از ترجمه وعده‌های مندرج در بیانیه انتخاباتی حزب پیروز به برنامه‌های عملیاتی دستگاه‌های اجرایی را بر عهده دارد. در دل دفتر کابینه، «واحد ویژه تحقق وعده‌ها»^۴ مستقر شده است. این واحد که به طور مستقیم زیر نظر نخست‌وزیر فعالیت می‌کند، وظیفه پایش مستمر پیشرفت وعده‌ها، شناسایی موانع اجرایی و ارائه راهکارهای رفع این موانع را بر عهده دارد. گزارش‌های این واحد مبنای تصمیم‌گیری در جلسات هفتگی کابینه درباره تخصیص مجدد منابع یا اصلاح سازوکارهای اجرایی قرار می‌گیرد.

ب) نهاد‌های مستقل راستی‌آزمایی: در کنار ساختار دولتی، انگلستان دارای دو نهاد مستقل قدرتمند است که به مثابه **ناظران مدنی** عملکرد دولت در تحقق وعده‌ها را رصد و به افکار عمومی گزارش می‌دهند.

۱. **مؤسسه فول فکت؛**^۵ این مؤسسه که در سال ۲۰۰۹ تأسیس شد، اکنون به بزرگترین و تأثیرگذارترین نهاد مستقل راستی‌آزمایی وعده‌ها و ادعاهای سیاسی در انگلستان تبدیل شده است. این نهاد غیرانتفاعی، با بهره‌گیری از **فناوری‌های پیشرفته هوش مصنوعی**، به صورت خودکار وعده‌های مطرح شده در رسانه‌ها، پارلمان و سخنرانی‌های عمومی را رصد، شناسایی و راستی‌آزمایی می‌کند. ویژگی منحصر به فرد فول فکت، **شبکه همکاری گسترده** آن با ۱۲ دانشگاه معتبر و ۵ رسانه ملی از جمله بی‌بی‌سی است. این همکاری امکان دسترسی به داده‌های معتبر، روش‌های تحلیلی پیشرفته و بسترهای گسترده انتشار را برای این نهاد فراهم کرده است. یافته‌های این مؤسسه به طور مرتب در اخبار سراسری پوشش داده می‌شود و به بخشی جدایی‌ناپذیر از گفتمان سیاسی کشور تبدیل شده است.

۲. **مؤسسه حکمرانی (IfG)؛**^۶ به عنوان یک اندیشکده مستقل و غیرحزبی، تخصصی‌ترین و دقیق‌ترین گزارش‌ها را درباره عملکرد دولت‌ها در تحقق وعده‌های انتخاباتی منتشر می‌کند. شاخص معروف این مؤسسه با عنوان «**ردیاب وعده‌های انتخاباتی**»^۷ به عنوان مرجع رسمی و معتبر ارزیابی تحقق وعده‌ها در محافل دانشگاهی، رسانه‌ای و سیاسی شناخته می‌شود. این ردیاب با دقتی معادل **۹۲ درصد**، تمام وعده‌های دولت‌های انگلستان از سال ۱۹۹۷ تاکنون را پوشش داده و به صورت سه ماهه گزارش‌های تفصیلی از پیشرفت کار منتشر می‌کند. در این گزارش‌ها، وعده‌ها بر اساس حوزه‌های سیاستی (اقتصاد، بهداشت، آموزش، دفاع و...) دسته‌بندی و وضعیت هر یک با یکی از برچسب‌های «کاملاً محقق شده»، «در حال اجرا»، «در دست بررسی» یا «محقق نشده» مشخص می‌شود.

1. PolitiFact. (2024). Truth-O-Meter Methodology. <https://www.politifact.com/truth-o-meter/>. GovTrack.us. (2024). Congressional Performance Metrics.

2. Westminster

3. Cabinet Office

4. The Government's Manifesto Delivery Unit

5. Full Fact

6. Institute for Government

7. Manifesto Tracker

ج) مدل پاسخگویی: نظام پاسخگویی انگلستان در قبال وعده‌های انتخاباتی، ترکیبی از الزام‌های قانونی، شفافیت اطلاعاتی و سازوکارهای سیاسی است؛ هر وزیر موظف است در فواصل منظم، گزارش عملکرد وزارتخانه متبوع خود در تحقق وعده‌های انتخاباتی را به پارلمان ارائه دهد. این گزارش‌ها شامل جزئیات کامل اقدام‌های انجام‌شده، موانع پیش‌آمده و برنامه‌های آتی است. نمایندگان پارلمان در جلسات علنی می‌توانند درباره این گزارش‌ها سؤال کنند و وزیر موظف به پاسخگویی است. ضمن اینکه تمام گزارش‌های تحقق وعده‌ها، اعم از گزارش‌های وزارتخانه‌ها، گزارش‌های واحد تحقق وعده‌ها و حتی گزارش‌های نهادهای مستقل مانند IfG، در پورتال رسمی دولت انگلستان (GOV.UK) برای دسترسی عموم منتشر می‌شود [۳۱]. این شفافیت، امکان نظارت دقیق شهروندان، پژوهشگران، روزنامه‌نگاران و نهادهای مدنی بر عملکرد دولت را فراهم می‌کند [۳۲].

۳. کانادا

با ساختار حکومتی پارلمانی فدرال و عضویت در اتحادیه کشورهای مشترک‌المنافع (بریتانیایی الاصل)، یکی از دقیق‌ترین و نظام‌مندترین الگوهای دانشگاهی برای رصد وعده‌های انتخاباتی را توسعه داده است. ویژگی متمایز این الگو، دقت فوق‌العاده در شناسایی و کدگذاری وعده‌ها و نیز توجه به حافظه تاریخی انتخابات از طریق انتشار گزارش‌های پیش‌انتخاباتی است که وعده‌های محقق‌نشده دوره قبل را به یاد رأی‌دهندگان می‌آورد.

الف) پروژه شاخص؛ پولیمر که در سال ۲۰۱۱ توسط دانشگاه لاول در استان کبک راه‌اندازی شد، به عنوان پیشگام رصد وعده‌های انتخاباتی در کانادا شناخته می‌شود. این پروژه که اکنون به یکی از معتبرترین منابع ارزیابی وعده‌ها در آمریکای شمالی تبدیل شده است، تمام وعده‌های احزاب اصلی در انتخابات فدرال و ایالتی را به صورت نظام‌مند پوشش می‌دهد. دقت ۹۵ درصدی پولیمر در شناسایی و کدگذاری وعده‌ها، آن را در زمره دقیق‌ترین نظام‌های رصد وعده در جهان قرار داده است.

ب) دسته‌بندی وعده‌ها: یکی از نقاط قوت پولیمر، دسته‌بندی دقیق و چندسطحی وعده‌ها بر اساس میزان تحقق است. این طبقه‌بندی پنج‌گانه، تصویری شفاف و واقع‌بینانه از عملکرد دولت‌ها در قبال وعده‌هایشان ارائه می‌دهد:

جدول ۱۰. دسته‌بندی پنج‌سطحی رصد وعده‌ها

معیار ارزیابی	درصد تقریبی	وضعیت
اجرای کامل وعده با مستندات معتبر و قابل‌راستی‌آزمایی	بیش از ۶۰ درصد	کاملاً محقق‌شده
اقدام‌های قابل‌توجه برای تحقق وعده انجام شده اما هنوز به نتیجه نهایی نرسیده است	۱۵ تا ۲۰ درصد	در حال اجرا
اقدامات محدود و ناکافی برای تحقق وعده صورت گرفته است	۵ تا ۱۰ درصد	نیمه‌کاره
هیچ اقدام مؤثری برای تحقق وعده انجام نشده است	۱۰ تا ۱۵ درصد	محقق‌نشده
اقدامی در تضاد با وعده صورت گرفته است	کمتر از ۵ درصد	شکسته‌شده

مأخذ: همان.

این دسته‌بندی دقیق، چند مزیت اساسی دارد:

- واقع‌گرایی؛ برخلاف ارزیابی‌های سیاه‌وسفید (محقق شده / نشده)، این طبقه‌بندی طیف میانی را نیز پوشش می‌دهد.
 - شفافیت؛ شهروندان می‌توانند تفاوت میان «هیچ اقدامی نکردن» و «تلاش اما نرسیدن» را تشخیص دهند.
 - مقایسه‌پذیری؛ امکان مقایسه عملکرد دولت‌ها و احزاب مختلف با یکدیگر فراهم می‌شود.
 - مسئولیت‌پذیری؛ دسته‌بندی «شکسته‌شده» برای مواردی که دولت نه تنها وعده را محقق نکرده، بلکه در جهت عکس آن گام برداشته، بالاترین هزینه سیاسی را برای مسئولان ایجاد می‌کند.
- ج) ویژگی منحصر به فرد:** مهم‌ترین و متمایزترین ویژگی Polimeter، انتشار گزارش‌های ارزیابی پیش از برگزاری انتخابات است. در آستانه هر انتخابات، Polimeter گزارش جامعی منتشر می‌کند که در آن:
- تمام وعده‌های دوره قبل (دولت مستقر) مرور می‌شود.
 - میزان تحقق هر وعده با مستندات کامل مشخص می‌گردد.
 - وعده‌های محقق نشده و شکسته‌شده برجسته می‌شوند.
 - عملکرد حزب حاکم در قبال وعده‌هایش با عملکرد ادعایی‌اش مقایسه می‌گردد.
- این گزارش‌های پیش‌انتخاباتی، کارکردی حیاتی در افزایش آگاهی رأی‌دهندگان و تقویت پاسخگویی دارند. وقتی یک حزب بداند که در آستانه انتخابات بعدی، تمام وعده‌های محقق نشده‌اش با جزئیات کامل به رأی‌دهندگان یادآوری خواهد شد، انگیزه بسیار بیشتری برای پایبندی به وعده‌هایش پیدا می‌کند. این پیش‌بینی‌پذیری هزینه سیاسی، مهم‌ترین عامل بازدارنده در برابر وعده‌های غیرواقعی و بی‌تعهدی به وعده‌هاست.
- د) مدل پاسخگویی:** نظام پاسخگویی در کانادا مبتنی بر سه ضلع است: دقت دانشگاهی؛ روش‌شناسی شفاف، مستند و دقیق Polimeter، گزارش‌های آن را به منبعی معتبر و غیرقابل انکار برای همه جناح‌های سیاسی تبدیل کرده است. هیچ حزبی نمی‌تواند این گزارش‌ها را به سوگیری متهم کند، زیرا روش‌شناسی آن شفاف و مبتنی بر استانداردهای علمی است. ضمن اینکه گزارش‌های Polimeter به طور گسترده در رسانه‌های کانادا بازتاب می‌یابد. شبکه‌های تلویزیونی، روزنامه‌ها و رسانه‌های دیجیتال، یافته‌های این پروژه را پوشش می‌دهند و به بحث عمومی تبدیل می‌کنند. با آگاهی یافتن شهروندان از میزان تحقق وعده‌ها، فشار افکار عمومی بر احزاب و نامزدها افزایش می‌یابد. این مطالبه عمومی، مهم‌ترین اهرم اجرایی برای پاسخگویی است.

جدول ۱۱. مقایسه تطبیقی سامانه‌های بر خط‌رصد وعده‌ها در چند کشور منتخب [۲۹]

کشور	نهاد یا ساختار مسئول	شیوه ثبت و ارزیابی وعده	دسته‌بندی یا شاخص‌های مورد استفاده	میزان شفافیت و دسترسی عمومی	ویژگی متمایز یا نوآورانه
هندوستان	نهادهای مدنی و رسانه‌ای با همکاری دولت ایالتی	ثبت و ردیابی وعده‌های انتخاباتی در سامانه ملی	انجام‌شده / در حال انجام / در انتظار اقدام	بالا داده‌ها برای عموم قابل مشاهده است	ارائه داشبورد پیشرفت وعده‌ها به تفکیک ایالت و وزارتخانه
استرالیا	مرکز پژوهش‌های پارلمانی و نهادهای رسانه‌ای مستقل	ارزیابی دوره‌ای وعده‌های انتخاباتی دولت فدرال	وعده‌های انجام‌شده، متوقف‌شده، در حال انجام، تحقق نیافته	بالا گزارش‌های عمومی منتشر می‌شود	گزارش‌گیری آماری سالیانه برای هر دولت
انگلستان	نهادهای ارزیابی عملکرد دولت (Cabinet Office) و رسانه‌ها	ارزیابی عملکرد وزیران بر اساس وعده‌های فردی	تفکیک وعده‌ها به تفکیک وزارتخانه، حزب و دوره حکمرانی	بسیار بالا داده‌ها در وبگاه دولت در دسترس است	تمرکز بر پاسخگویی فردی وزیران
شیلی	مرکز مطالعات راهبردی دولت (Centro de Gobierno)	ارزیابی بر اساس حوزه‌های موضوعی توسعه	حوزه‌های کشاورزی، اقتصاد، فرهنگ، امنیت، اجتماع و دموکراسی	متوسط داده‌ها به صورت تحلیلی منتشر می‌شود	تحلیل امتیازی عملکرد دولت در هر حوزه
لهستان	نهادهای دانشگاهی و اتاق فکرهای مستقل	ارزیابی وعده‌ها در حوزه‌های خط‌مشی‌گذاری مشخص	تفکیک وعده‌ها به حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی	متوسط داده‌ها عمدتاً در قالب گزارش‌های پژوهشی منتشر می‌شود	پیوند سامانه با شاخص‌های عملکرد دولت

این تجارب نشان می‌دهد که مشارکت عمومی در نظارت بر وعده‌ها صرفاً به روز انتخابات محدود نمی‌شود، بلکه در طول دوره حکمرانی نیز استمرار دارد. چنین سازوکاری، مردم را از ناظران منفعل به کنشگران فعال در فرایند پاسخ‌گویی سیاسی تبدیل می‌کند.

جدول ۱۲. مطالعه تطبیقی متمرکز بر «تفکیک نهادی» و «استقلال سامانه‌ها»

کشور	نهاد متولی سامانه‌رصد وعده‌های سیاسی	نهاد متولی ارزیابی مقامات	تفکیک یا ادغام؟
هند	PRS Legislative (مؤسسه غیردولتی)	وزارت پرسنل و آموزش	تفکیک کامل
استرالیا	دانشگاه ملبورن و رسانه‌ها	کمیسیون خدمات عمومی	تفکیک کامل
بریتانیا	Full Fact (نهاد مستقل راستی‌آزمایی)	Cabinet Office	تفکیک کارکردی
کانادا	Polimeter (پروژه دانشگاهی)	Treasury Board	تفکیک کامل
شیلی	Centro de Estudios Publicos (اندیشکده)	وزارت دارایی	تفکیک کامل
کره جنوبی	نهادهای مدنی با مجوز دولت	وزارت مدیریت پرسنل	تفکیک کامل

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

در ایران، اگرچه رصد وعده‌ها توسط رسانه‌ها، نخبگان و افکار عمومی به صورت پراکنده انجام می‌شود، اما تاکنون نظام منسجم و سامانه‌ای برای ثبت، ارزیابی و انتشار عمومی وعده‌ها ایجاد نشده است. این خلأ، ضرورت ورود نهادهای تخصصی همچون خبرگزاری‌ها، رسانه ملی، تشکل‌های مدنی، اندیشکده‌ها و فعالان حوزه شفافیت را بیش از پیش برجسته می‌سازد. ایجاد سامانه‌ای مشابه الگوهای بین‌المللی می‌تواند گام مهمی در جهت نهادینه‌سازی پاسخگویی سیاسی و افزایش اعتماد عمومی در کشور باشد [۲۹].

۵. جمع‌بندی و ارائه پیشنهاد سیاستی

مرور تطبیقی نظام‌های رصد وعده‌های انتخاباتی در کشورهای مختلف، نه یک نسخه واحد و جهانی، بلکه الگوهای متنوع و بومی شده‌ای را پیش روی ما می‌گشاید که هر یک متناسب با ساختار حکومتی، فرهنگ سیاسی و ظرفیت‌های نهادی کشور خود طراحی شده‌اند. آنچه از این تنوع می‌توان آموخت، نه تقلید صرف، بلکه استخراج اصول راهبردی و انطباق هوشمندانه آن با زمینه نهادی ایران است.

الف) یافته‌های کلیدی تطبیقی

۱. تنوع نهادی؛ نخستین و مهم‌ترین یافته تطبیقی این است که نمی‌توان یک مدل انتزاعی و جهان‌شمول برای رصد وعده‌ها تجویز کرد. هر کشور متناسب با ساختار حکومتی خود (ریاستی، پارلمانی، نیمه‌ریاستی)، نظام حزبی (دوحزبی، چندحزبی) و فرهنگ سیاسی (مشارکتی، نخبه‌گرا) الگوی بومی طراحی کرده است:

- انگلستان با نظام پارلمانی وست‌مینستر، مدل چندلایه دولتی-مستقل را برگزیده است.
- آلمان با ساختار فدرال، رصد وعده‌ها را در دانشگاه‌ها مستقر کرده است.
- آمریکا با نظام ریاستی، بر نهادهای مدنی-دانشگاهی و رسانه‌ها تکیه کرده است.

۲. استقلال نهاد متولی از قوه مجریه؛ کشورهای با نرخ بالای تحقق وعده (انگلستان، استرالیا، کانادا، آلمان) یک ویژگی مشترک دارند؛ نهاد متولی رصد وعده‌ها را از قوه مجریه جدا کرده‌اند. در انگلستان، **Full Fact** و **IfG** نهادهایی کاملاً مستقل هستند. در آلمان، دانشگاه‌ها متولی رصدند. در استرالیا، دانشگاه ملبورن این مسئولیت را بر عهده دارد. این استقلال، اعتبار و اعتماد عمومی به گزارش‌های ارزیابی را تضمین می‌کند.

۳. شفافیت داده‌ها؛ موفق‌ترین کشورها، صرفاً به انتشار گزارش‌های کلان اکتفا نمی‌کنند، بلکه داده‌های خام را برای پژوهشگران، روزنامه‌نگاران و عموم مردم منتشر می‌کنند. **Congress.gov** در آمریکا، **GovTrack.us** نمونه‌هایی از این رویکرد هستند. این شفافیت، امکان تحلیل‌های ثانویه، راستی‌آزمایی مستقل و تولید دانش انباشته را فراهم می‌کند.

۴. مشارکت عمومی؛ سامانه‌های موفق، شهروندان را از ناظران منفعل به کنشگران فعال تبدیل کرده‌اند. **OpenCongress** در آمریکا به شهروندان امکان امتیازدهی به نمایندگان را می‌دهد. این مشارکت فعال، پایایی و استمرار نظارت را تضمین می‌کند.

ب) الگوی پیشنهادی برای ایران: مدل ترکیبی حکمرانی وعده‌ها

با عنایت به مطالعات تطبیقی کشورهای موفق و بادر نظر گرفتن ساختار حکمرانی، ظرفیت‌های نهادی و چالش‌های پیش روی ایران، یک مدل ترکیبی چهارلایه برای استقرار نظام رصد و پاسخ‌گویی وعده‌های انتخاباتی طراحی شده است. این الگو با الهام از تجارب موفق بین‌المللی و با هدف پرهیز از نهادسازی‌های موازی و پرهزینه دولتی، بر تفکیک کارکردها، استقلال ناظران و شفافیت داده‌ها استوار است.

لایه اول: تنظیم‌گری؛ تعیین قواعد بازی

نهاد مسئول؛ وزارت کشور و شورای نگهبان. کارکرد؛ تعیین چارچوب ثبت وعده‌ها، زمان‌بندی، شاخص‌های حداقلی.

در این لایه، نهادهای رسمی و قانونی کشور مسئولیت تعیین قواعد و استانداردهای حداقلی برای فرآیند ثبت و رصد وعده‌ها را بر عهده دارند. این نهادها به جای ورود به اجرا و راهبری سامانه، چارچوب‌های الزامی را تعریف می‌کنند: وزارت کشور به عنوان مجری برگزاری انتخابات، موظف است آیین‌نامه‌ای برای الزام نامزدها به ثبت رسمی وعده‌ها تدوین و ابلاغ کند. این آیین‌نامه شامل موارد زیر است:

■ زمان‌بندی ثبت وعده‌ها (پیش از شروع رسمی تبلیغات)،

■ حداقل اطلاعات مورد نیاز برای هر وعده (موضوع، زمان‌بندی، منابع مورد نیاز، شاخص‌های سنجش)،

■ فرمت استاندارد ثبت وعده‌ها (برای امکان پردازش داده‌ها).

شورای نگهبان به عنوان ناظر بر انتخابات و صلاحیت‌ها، می‌تواند شاخص‌های حداقلی انطباق وعده‌ها با قانون اساسی و سیاست‌های کلی را تعیین کند و وعده‌های مغایر را به نامزدها تذکر دهد. این نهاد همچنین می‌تواند در بلندمدت، سابقه وفای به وعده را به عنوان یکی از معیارهای احراز صلاحیت نامزدها مورد توجه قرار دهد. نکته کلیدی؛ ورود نهادهای تنظیم‌گر در این لایه، محدود به تعیین چارچوب و الزام‌آوری است و این نهادها نقشی در اجرا، تحلیل داده‌ها یا تولید گزارش‌ها ندارند. این تفکیک، از تعارض منافع جلوگیری می‌کند.

لایه دوم: اجرا؛ استقرار سامانه در زیست‌بوم مستقل

نهاد مسئول؛ کنسرسیوم مستقل دانشگاهی-پژوهشی. کارکرد؛ طراحی و راهبری سامانه، تحلیل داده‌ها، تولید گزارش‌ها. در این لایه، هسته اصلی و عملیاتی نظام رصد وعده‌ها مستقر می‌شود. مسئولیت طراحی، راهبری و به‌روزرسانی سامانه «وعده‌سنج» به کنسرسیومی از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی معتبر واگذار می‌شود. این کنسرسیوم؛ از میان دانشگاه‌های برتر کشور و اندیشکده‌های مستقل (مانند اندیشکده شفافیت برای ایران) تشکیل می‌شود. دارای شخصیت حقوقی مستقل و هیئت امنای مرکب از چهره‌های علمی و ناظران مدنی است. منابع مالی خود را از محل بودجه پژوهشی کشور، کمک‌های مؤسسات خیریه و ... تأمین می‌کند تا وابستگی به دولت به حداقل برسد. وظایف این کنسرسیوم عبارت است از:

■ طراحی و راهبری سامانه؛ ایجاد پلتفرم کاربرپسند برای ثبت وعده‌ها توسط نامزدها و دسترسی عمومی به داده‌ها.

■ تحلیل داده‌ها؛ استفاده از روش‌های کمی و کیفی برای تحلیل محتوای وعده‌ها، شناسایی الگوها و پیش‌بینی احتمال تحقق.

■ تولید گزارش‌های دوره‌ای؛ انتشار گزارش‌های فصلی و سالیانه از وضعیت تحقق وعده‌ها با جزئیات کامل.

■ راستی‌آزمایی؛ همکاری با نهادهای مدنی و رسانه‌ها برای راستی‌آزمایی ادعاهای مسئولان درباره تحقق وعده‌ها.

■ استقلال این کنسرسیوم از قوه مجریه، بزرگترین تضمین برای اعتبار و اعتماد عمومی به گزارش‌های آن است.

لایه سوم: نظارت

نهاد مسئول؛ رسانه ملی، اندیشکده‌ها، نهادهای مدنی. کارکرد؛ پایش مستقل، افشاگری، مطالبه‌گری عمومی.

در این لایه، نهادهای ناظر مستقل مسئولیت پایش عملکرد کنسرسیوم اجرایی و نیز مطالبه‌گری از مسئولان را بر عهده دارند. این لایه تضمین می‌کند که فرآیند رصد وعده‌ها به یک روال بوروکراتیک خشک تبدیل نشود و پویایی و اثرگذاری اجتماعی خود را حفظ کند.

الف) رسانه ملی (صداوسیما)

■ پوشش خبری گزارش‌های کنسرسیوم در بخش‌های اصلی اخبار،

■ تولید برنامه‌های تخصصی (مانند «وعده و عمل») برای بررسی تطبیقی وعده‌ها و عملکرد،

■ تهیه مستندهای تحقیقی درباره وعده‌های شاخص و میزان تحقق آن‌ها،

■ میزبانی مناظره‌های کارشناسی با حضور نمایندگان کنسرسیوم، مسئولان و منتقدان.

ب) اندیشکده‌ها و مراکز پژوهشی مستقل

■ تحلیل ثانویه داده‌های سامانه و تولید گزارش‌های تکمیلی،

■ نقد روش‌شناسی و یافته‌های کنسرسیوم برای ارتقای کیفیت کار،

■ برگزاری نشست‌های تخصصی و هم‌اندیشی برای بهبود فرآیند رصد.

ج) نهادهای مدنی و صنفی

■ پایش میدانی تحقق وعده‌ها در حوزه‌های تخصصی خود،

■ گزارش تخلفات و وعده‌های محقق نشده به کنسرسیون و رسانه‌ها،

■ آموزش شهروندان برای مشارکت در فرآیند نظارت.

لایه چهارم: داده‌ها؛ زیرساخت شفافیت

نهاد مسئول؛ انتشار عمومی با استاندارد GovTrack.us. کارکرد؛ دسترسی آزاد به داده‌های خام برای پژوهشگران و عموم.

چهارمین لایه، زیرساخت اطلاعاتی نظام رصد وعده‌هاست. تجربه کشورهای موفق نشان می‌دهد که شفافیت واقعی زمانی حاصل می‌شود که داده‌های خام در دسترس عموم قرار گیرد، نه صرفاً گزارش‌های کلان و گل‌چین شده. در آمریکا «قانون آزادی اطلاعات» یکی از قدرتمندترین ابزارهای دسترسی به اطلاعات در اختیار شهروندان، پژوهشگران و رسانه‌هاست. بر اساس این قانون، هر شهروند می‌تواند درخواست دسترسی به اسناد و اطلاعات دستگاه‌های اجرایی را مطرح کند و دستگاه مربوطه موظف است در چارچوب زمانی مشخص، اطلاعات درخواست شده را ارائه دهد مگر آنکه مشمول استثنائات قانونی (مانند امنیت ملی) باشد. این قانون به پژوهشگران و روزنامه‌نگاران اجازه می‌دهد به اسنادی دست یابند که نشان می‌دهد آیا دستگاه‌های اجرایی واقعاً برای تحقق وعده‌ها اقدام کرده‌اند یا خیر. مشابه همین قانون، در ایران «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» موجود هست. لذا یک پیوندی بین قانون انتشار با سامانه وعده‌سنج می‌تواند برقرار شود؛ وجود این قانون، زیرساخت حقوقی لازم برای تحقق لایه چهارم مدل پیشنهادی را فراهم کرده است. در عمل، سامانه وعده‌سنج می‌تواند از دو مسیر با این قانون پیوند بخورد؛

■ **استفاده از داده‌های موجود؛** پژوهشگران، روزنامه‌نگاران و نهادهای مدنی می‌توانند با استناد به قانون انتشار اطلاعات، از دستگاه‌های اجرایی اسناد و داده‌های مربوط به اقدامات انجام شده برای تحقق وعده‌ها را درخواست کنند. این داده‌ها پس از راستی‌آزمایی، در سامانه وعده‌سنج بارگذاری و در دسترس عموم قرار می‌گیرد.

■ **الزام به شفافیت پیش‌دستانه؛** بر اساس روح قانون، دستگاه‌های اجرایی موظف‌اند اطلاعات خود را به صورت پیش‌دستانه منتشر کنند. سامانه وعده‌سنج می‌تواند به بستری برای این انتشار پیش‌دستانه تبدیل شود؛ به این ترتیب که هر دستگاه موظف شود گزارش‌های دوره‌ای تحقق وعده‌های مرتبط با خود را مستقیماً در سامانه بارگذاری کند.

از این رو؛ اصول حاکم بر این لایه عبارت است از:

الف) انتشار تمام داده‌های خام؛ تمام وعده‌های ثبت شده با جزئیات کامل (نام نامزد، حوزه انتخابیه، تاریخ، موضوع، زمان بندی، منابع مورد نیاز) در سامانه بارگذاری می‌شود. به روزرسانی‌های دوره‌ای وضعیت تحقق وعده‌ها با مستندات همراه است. تمام گزارش‌های تولید شده توسط کنسرسیون و دیگر نهادها در آرشیو عمومی قرار می‌گیرد.

ب) استانداردهای داده‌ها؛ داده‌ها با فرمت‌های استاندارد و قابل پردازش (مانند XML، CSV، JSON) منتشر می‌شود. ساختار داده‌ها به گونه‌ای طراحی می‌شود که قابلیت جست‌وجوی پیشرفته، فیلتر ترکیبی و تحلیل تطبیقی را فراهم کند.

ج) دسترسی آزاد و رایگان؛ تمام داده‌ها و گزارش‌ها به صورت رایگان در دسترس عموم قرار می‌گیرد. هیچ پرداختی برای دسترسی به اطلاعات پایه وجود ندارد. کاربران می‌توانند داده‌ها را دانلود، تحلیل و بازنشر کنند (با ذکر منبع).

د) قابلیت رهگیری و پیگیری؛ هر وعده دارای کد رهگیری منحصر به فرد است. شهروندان می‌توانند با وارد کردن کد رهگیری، آخرین وضعیت وعده‌های نامزد حوزه خود را مشاهده کنند.

مهم‌ترین مزیت این لایه، **بهره‌گیری از زیرساخت حقوقی و فناوری موجود** در کشور است. «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» و «سامانه ملی ایران فویا»، سرمایه‌ای است که می‌تواند با کمترین هزینه، بستر تحقق شفافیت وعده‌ها را فراهم کند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که وعده‌های انتخاباتی و وعده‌های مقامات سیاسی و مدیریتی نقش کلیدی در جلب اعتماد عمومی، هدایت انتظارات شهروندان و تقویت پاسخ‌گویی نظام حکمرانی دارند، اما فقدان سازوکارهای نظام‌مند برای ثبت، رصد و ارزیابی این وعده‌ها، چالش‌های جدی ایجاد کرده است. در بررسی چهار سطح آسیب‌شناسی محتوایی، زمینه‌ای، اجرایی و ارزیابی مشخص شد که وعده‌ها غالباً غیرقابل اجرا، کلی، خارج از صلاحیت قانونی یا ناپایدار هستند، شکاف میان انتظارات مردم و اختیارات واقعی مسئولان وجود دارد، تعارض منافع میان دستگاه‌ها و سطوح ملی، محلی و بخشی - فرابخشی مانع از انسجام خط‌مشی‌ها می‌شود و تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی، ضعف سازوکارهای پاسخ‌گویی و کمبود نقش نهادهای صنفی و تخصصی، تحقق وعده‌ها را دشوار می‌کند. علاوه بر این، فقدان مرجع مستقل برای ارزیابی وعده‌ها و کمبود شاخص‌های کمی و داده‌های شفاف، مانع نظارت دقیق و ارزیابی درست عملکرد مقامات شده و اعتماد عمومی را تضعیف می‌کند. با توجه به این یافته‌ها، طراحی و استقرار سازوکارهای واقع‌بینانه، شفاف و نظام‌مند برای مدیریت وعده‌ها ضروری است. این سازوکارها باید از سه منظر تقنینی، نظارتی و فرهنگی مورد توجه قرار گیرند: ایجاد ضمانت‌های حقوقی و نهادی برای جلوگیری از وعده‌های غیرواقعی، نظام‌مندسازی وعده‌ها بر اساس مدل اسمارت و حرکت به سمت وعده‌های بین‌بخشی برای افزایش هماهنگی نهادی و ارتقای نقش رسانه‌ها، نخبگان و آموزش شهروندان برای تقویت مطالبه‌گری و پاسخ‌گویی اجتماعی. علاوه بر این، استقرار سامانه برخط ملی «وعده‌سنج» و افزودن شاخص پایبندی به وعده‌ها در بانک اطلاعات مدیران، امکان ثبت، رصد و ارزیابی مستمر وعده‌ها را فراهم می‌کند و شفافیت، پاسخ‌گویی و شایسته‌سالاری را تقویت می‌کند. در مجموع، اجرای این مجموعه راهکارها، ایجاد یک نظام حکمرانی وعده‌محور، شفاف، قابل‌سنجش و مشارکتی را امکان‌پذیر می‌سازد که نه تنها تحقق وعده‌ها را تسهیل می‌کند، بلکه اعتماد عمومی، مشروعیت نظام سیاسی و کارآمدی دستگاه‌های اجرایی را بهبود می‌بخشد. این رویکرد می‌تواند شکاف میان انتظارات مردم و ظرفیت واقعی مقامات را کاهش دهد و به تقویت فرهنگ پاسخ‌گویی و مدیریت شایسته‌محور در کشور کمک کند.

جهت ارتقای سطح پاسخ‌گویی، شفافیت و اعتماد عمومی، جدول زیر حاوی توصیه‌های پیشنهادی است:

جدول ۱۳. پیشنهاد توصیه سیاستی [۲۹]

ملاحظات	زمان بندی اجرا (کوتاه مدت، میان مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						اصلاح	تداوم	
این اقدام پیش‌نیاز تمام راهکارهای بعدی است و باید در اسرع وقت عملیاتی شود	کوتاه مدت (۶ ماه)	شورای نگهبان، سازمان فناوری اطلاعات	وزارت کشور	<ul style="list-style-type: none"> تعریف فرمت استاندارد ثبت وعده تعیین حداقل اطلاعات مورد نیاز (موضوع، زمان بندی، منابع، شاخص‌ها) پیش‌بینی ضمانت اجرا برای عدم ثبت 	الزام به ثبت رسمی وعده‌ها در سامانه ملی؛ تدوین آیین‌نامه الزام آور برای ثبت تمام وعده‌های انتخاباتی نامزدهای ریاست جمهوری و مجلس در سامانه «وعده‌سنج» پیش از شروع رسمی تبلیغات	اصلاح		۱
جلوگیری از شکل‌گیری تعارض‌های وعده‌های گوناگون	میان مدت (۱۸ ماه)	وزارت کشور، مرکز آمار ایران	سازمان اداری و استخدامی	<ul style="list-style-type: none"> تعریف شاخص‌های متفاوت برای دو سامانه ایجاد پروتکل تبادل داده بین دو سامانه تأمین امنیت داده‌های مدیریتی 	تفکیک کارکردی سامانه‌های رصد؛ ایجاد دو سامانه مجزا: «وعده‌سنج» ویژه مقامات سیاسی-انتخابی (رئیس‌جمهور، نمایندگان) و تقویت «بانک اطلاعات مدیران» ویژه مقامات سیاسی-انتصابی (استانداران، معاونان وزرا)	اصلاح		۲
مهم‌ترین راهکار برای تضمین بی‌طرفی و اعتماد عمومی	میان مدت (۱۲ ماه)	وزارت علوم، دانشگاه‌های برتر	معاونت علمی ریاست جمهوری	<ul style="list-style-type: none"> تشکیل کارگروه مشترک برای طراحی اساسنامه تأمین بودجه پژوهشی پایدار تضمین استقلال با هیئت امنای ترکیبی 	واگذاری اجرای سامانه به کنسر سیوم مستقل دانشگاهی؛ انتقال راهبری سامانه وعده‌سنج به کنسر سیومی از دانشگاه‌های برتر و اندیشکده‌های مستقل	اصلاح		۳
نیازمند اصلاح قانون انتخابات و ایجاد رویه مستقر	بلندمدت (۲۴ ماه)	وزارت کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس	شورای نگهبان	<ul style="list-style-type: none"> تدوین شاخص‌های عینی و قابل سنجش طراحی نظام امتیازدهی شفاف رعایت اصول دادرسی منصفانه 	لحاظ «سابقه وفای به وعده» در احراز صلاحیت نامزدها؛ افزودن شاخص میزان پایبندی به وعده‌های دوره قبل به عنوان یکی از معیارهای بررسی صلاحیت نامزدها توسط شورای نگهبان	اصلاح		۴

ملاحظات	زمان‌بندی اجرا (کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						اصلاح	تداوم	
راهکار در شفافیت است	کوتاه‌مدت (۹ ماه)	سازمان اداری و استخدامی، دیوان محاسبات	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	<ul style="list-style-type: none"> راه‌اندازی سامانه یکپارچه پاسخ‌گویی کاهش زمان پاسخ‌گویی دستگاه‌ها پیش‌بینی ضمانت اجرای مؤثر 	<p>تقویت قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات؛ فعال‌سازی ظرفیت‌های قانون موجود برای دسترسی پژوهشگران و رسانه‌ها به اسناد مربوط به اقدام‌های انجام‌شده برای تحقق وعده‌ها</p>	تداوم	۵	
فاز دوم پس از راه‌اندازی سامانه پایه	بلندمدت (۳۶ ماه)	معاونت علمی، دانشگاه‌های صنعتی	سازمان فناوری اطلاعات ایران	<ul style="list-style-type: none"> همکاری با دانشگاه‌های برتر در حوزه AI تامین زیرساخت داده‌ای و پردازشی آموزش نیروی انسانی متخصص 	<p>طراحی و استقرار سامانه هوشمند رصد وعده‌ها با فناوری AI؛ توسعه سامانه‌ای با قابلیت پایش خودکار، تحلیل متن، شناسایی مغایرت‌ها و پیش‌بینی احتمال تحقق (الهام از Full Fact انگلستان)</p>	اصلاح	۶	
مختص مقامات سیاسی - انتصابی مطابق تفکیک کارکردی	میان‌مدت (۱۸ ماه)	سازمان اداری و استخدامی، دستگاه‌های اجرایی	سازمان اداری و استخدامی	<ul style="list-style-type: none"> تدوین روش‌شناسی ارزیابی اتصال به سامانه‌های عملکردی دستگاه‌ها طراحی نظام امتیازدهی 	<p>افزودن شاخص پایبندی به وعده‌ها در بانک اطلاعات مدیران (بامداد)؛ تکمیل بانک اطلاعات مدیران با افزودن شاخص میزان تحقق تعهدات مدیریتی به عنوان معیار انتصاب و ارتقا</p>	تداوم	۷	
الهام از مدل انگلستان پاسخ‌گویی	کوتاه‌مدت (۱۲ ماه)	دستگاه‌های اجرایی، دیوان محاسبات	سازمان برنامه و بودجه	<ul style="list-style-type: none"> تدوین فرمت استاندارد گزارش‌دهی پیش‌بینی ضمانت اجرا برای عدم گزارش ایجاد امکان راستی‌آزمایی مستقل 	<p>الزام به انتشار گزارش‌های دوره‌ای تحقق وعده‌ها؛ مکلف شدن دستگاه‌های اجرایی به انتشار گزارش‌های شش‌ماهه از پیشرفت تحقق وعده‌های مرتبط در سامانه وعده‌سنج</p>	اصلاح	۸	

ملاحظات	زمان بندی اجرا (کوتاه مدت، میان مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						اصلاح	تداوم	
ایجاد حافظه جمعی انتخاباتی و مطالبه‌گری عمومی	کوتاه مدت (۶ ماه)	اندیشکده‌ها، خبرگزاری‌ها	سازمان صداوسیما	<ul style="list-style-type: none"> تخصیص زمان منظم در جدول پخش آموزش تیم حرفه‌ای تحقیق تضمین بی‌طرفی و پرهیز از گرایش‌های جناحی 	ایجاد برنامه تخصصی «وعده و عمل» در رسانه ملی؛ تولید برنامه مستمر با هدف بررسی تطبیقی وعده‌های انتخاباتی و عملکرد مسئولان، پخش گزارش‌های سامانه وعده‌سنج و میزبانی مناظره‌های کارشناسی	اصلاح		۹
سرمایه‌گذاری برای نسل آینده و تحول فرهنگی پایدار	بلندمدت (۴۸ ماه)	وزارت علوم، سازمان صداوسیما	وزارت آموزش و پرورش	<ul style="list-style-type: none"> طراحی سرفصل‌های آموزشی متناسب تربیت مدرس متخصص تولید محتوای آموزشی بومی 	گنجاندن مبانی «پاسخ‌گویی و شفافیت» در برنامه‌های درسی؛ افزودن واحدهای درسی مرتبط با مسئولیت اجتماعی، پاسخ‌گویی سیاسی و حق دسترسی به اطلاعات در مقاطع مختلف تحصیلی		تداوم	۱۰
تغییر رفتار مدیریتی از طریق اصلاح انگیزه‌ها	میان مدت (۱۸ ماه)	معاونت حقوقی ریاست جمهوری	سازمان اداری و استخدامی	<ul style="list-style-type: none"> تدوین شاخص‌های عینی طراحی نظام امتیازدهی شفاف تضمین عادلانه بودن فرایند 	طراحی نظام پاداش و پیامد برای تحقق وعده‌ها؛ ایجاد سازوکار تشویق مدیران موفق در تحقق وعده‌ها (پاداش، تقدیر، اولویت در ارتقا) و اعمال پیامدهای منفی برای وعده‌های غیر واقعی (کسر امتیاز، بازآموزی، عدم تمدید انتصاب)	اصلاح		۱۱
حل مسئله بخشی‌نگری در وعده‌ها	میان مدت (۲۴ ماه)	دستگاه‌های اجرایی مرتبط	سازمان برنامه و بودجه	<ul style="list-style-type: none"> تعیین دبیرخانه هماهنگ‌کننده تدوین پیوست بین‌بخشی برای وعده‌های کلان طراحی نظام رصد مشترک 	ایجاد سازوکار «کنشگری مرزی» برای وعده‌های بین‌بخشی؛ تشکیل کارگروه‌های مشترک میان دستگاهی برای وعده‌هایی که نیازمند همکاری چند نهاد هستند	اصلاح		۱۲

ملاحظات	زمان‌بندی اجرا (کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						اصلاح	تداوم	
تقویت جامعه مدنی به عنوان بازوی نظارتی	تدریجی و مستمر	معاونت علمی، سازمان برنامه	وزارت کشور	<ul style="list-style-type: none"> تدوین آیین‌نامه حمایت‌ها ایجاد ساز و کار شفاف تخصیص بودجه تضمین عدم مداخله در محتوا 	حمایت از اندیشکده‌ها و نهادهای مدنی رصدگر وعده‌ها؛ ارائه حمایت مالی و معنوی به نهادهای مستقل فعال در حوزه رصد وعده‌ها و شفافیت، با حفظ استقلال آنها		تداوم	۱۳
پیوند نظارت مالی و نظارت بر وعده‌ها	میان‌مدت (۱۸ ماه)	سازمان برنامه، دستگاه‌های اجرایی	دیوان محاسبات کشور	<ul style="list-style-type: none"> تعریف شاخص‌های قابل اندازه‌گیری هماهنگی با سامانه وعده‌سنج آموزش کارشناسان 	افزودن شاخص‌های ارزیابی وعده‌ها به گزارش‌های دیوان محاسبات؛ تکمیل گزارش‌های تفریغ بودجه با بخش ویژه‌ای درباره تخصیص منابع به وعده‌های انتخاباتی و میزان پیشرفت فیزیکی آنها	اصلاح		۱۴
تبدیل شهروندان از ناظران منفعل به کنشگران فعال	میان‌مدت (۱۸ ماه)	کنسرسیوم مجری، مرکز آمار	سازمان فناوری اطلاعات ایران	<ul style="list-style-type: none"> طراحی تجربه کاربری مناسب استانداردسازی داده‌ها ایجاد API عمومی برای پژوهشگران 	ایجاد پنل عمومی و داشبورد شفافیت در سامانه وعده‌سنج؛ طراحی رابط کاربری ساده و قابل فهم برای عموم با قابلیت جست‌وجوی پیشرفته، مشاهده وضعیت وعده‌ها به تفکیک نامزد/نماینده و دریافت گزارش‌های تحلیلی (الهام از GovTrack.us)	اصلاح		۱۵

مأخذ: همان.

- [1] Mansergh, L, Robert. T (2007). Election Pledges. Party Competition. and Policymaking. Comparative Politics, 39, 311–329. <https://www.jstor.org/stable/20434098>
- [2] Royed. T (1996). Testing the Mandate Model in Britain and the United States: Evidence from the Reagan and Thatcher Eras, British Journal of Political Science, 26, 45–80. <https://doi.org/10.1017/S0007123400007418>
- [3] Naurin. E (2014). Is a promise a promise? Election pledge fulfilment in comparative perspective using Sweden as an example. West European Politics, 37(5), 1046-1064. <https://doi.org/10.1080/01402382.2014.919771>
- [4] Bourgon, J. (2007), Responsive, responsible and respected government: towards a New Public Administration theory, International Review of Administrative Sciences, 73 (1). <https://doi.org/10.1177/0020852307075699>
- [5] Denhardt, R.B. (1999), The Future of Public Administration, Public Administration & Management: An Interactive Journal, 61 (5).
- [۶] محمدی، حامد. (۱۳۹۷). مطالعه تحلیلی یکپارچگی بین گفتار و رفتار مدیران دولتی از منظر اسلام و غرب، دو فصلنامه علمی تخصصی اسلام و مدیریت، دوره ۷، شماره ۷، صفحه ۴-۶.
- [۷] دلشاد تهرانی، مصطفی. (۱۳۸۷). دولت آفتاب: اندیشه سیاسی و سیره حکومتی علی (ع)، چاپ چهارم.
- [۸] اسماعیلی، محسن. حبیب نژاد، سید احمد. (۱۳۹۶). مبانی فقهی حقوقی لزوم عمل به وعده‌های انتخاباتی و مقابله با وعده‌های دروغین، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۷، شماره ۱، صفحه ۱۳۶-۱۴۶.
- [۹] مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی نظام قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران (ویرایش دوم)، شماره مسلسل: ۱۶۰۸۰ (تهیه و تدوین کنندگان: علی عبدالاحد، ابوالفضل درویشوند، سید مجتبی حسینی پور اردکانی، حامد ناظمی، سید محمد هادی راجی، علی بهادری جهرمی). <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1074747>
- [۱۰] کاظمی، حجت. (۱۳۹۸). کارکردها و کارکردهای انتخابات در ایران: به سوی تکمیل زنجیره سیاست انتخاباتی، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۸، شماره ۳۰، صفحه ۲۵-۳۰. <https://doi.org/10.22054/qps.2019.34740.2082>
- [۱۱] پورعزت، علی اصغر. (۱۳۸۷). مبانی دانش اداره دولت و حکومت، تهران: انتشارات سمت.
- [۱۲] حسینی، زینب‌السادات. اسدی، هاجر. (۱۳۹۵). کاوشی در پیوستگی قول و عمل، در نهج البلاغه، مشکات، دوره ۱۳۱، شماره ۳۸، صفحه ۴۱.
- [۱۳] مقدس‌نیا، سید محمد. محمدی، محمد مهدی. (۱۳۷۷). آداب معاشرت، مرکز تحقیقات اسلامی سپاه.
- [۱۴] منتظری، حسینعلی. (۱۳۸۲). درس‌هایی از نهج البلاغه، تهران: انتشارات سراجی.
- [۱۵] مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۹۰). پیام امیرالمؤمنین، شرحی جامع بر نهج البلاغه، جلد ۱/۴۳۵. نرم افزار المكتبه الشامله، بی تا.
- [۱۶] محمدی ری‌شهری، محمد. (۱۳۸۶). میزان الحکمه، قم: دارالحدیث.
- [۱۷] حبیب نژاد، سید احمد. (۱۳۸۵). ماهیت نمایندگی با تکیه بر مفاهیم اسلامی - فقهی، فقه و حقوق، دوره ۲، شماره ۸، صفحه ۱۹.
- [18] Yevgenyeva A.P. (ed.) (1983). 4 Volume Russian Dictionary. The Academy of SSSR. The

Russian Institute. 2nd Volume. Moscow: Ruski yzik . PP. 736.

[19] Glovinskaya M. Ya. (1992). Russian Speech Acts and Different Aspects of Verbs// Logical Analysis of Language: A Practical Model RRN, Institute of Linguistics. Arutunova N. D., Ryabseva N. K. (eds.) Moscow: Nauka. PP. 123-130 .

[۲۰] یول، جورج. (۱۳۸۹). کاربردشناسی زبان، ترجمه محمد محمودزاده و منوچهر توانگر، تهران: سمت، چاپ ۴.

[21]. Artunova N. D. (1981). The addressee factor. IANSLYA, -No. 4: PP. 356-367 .

[۲۲] شفق، مریم. (۱۳۹۲). کنش گفتاری وعده در گفتمان سیاسی، فصلنامه جستارهای زبانی، دوره ۴، شماره ۲، صفحه ۱۴۳.

[۲۳] مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۳۹۷). نظام ملی تنظیم‌گری، ۱. مفهوم تنظیم‌گری و ارتباط آن با نظام حکمرانی، شماره مسلسل: ۱۵۹۴۰، (تهیه و تدوین کنندگان: سید محمد صادق امامیان، امیراحمد ذوالفقاری، احسان محمدزاده، مرتضی زمانیان).

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1067009>

[۲۴] نیلی، محمدرضا. موسوی، ستاره. موسوی، محمدرضا. (۱۳۹۲). بررسی میزان سواد سیاسی اجتماعی شهروندان بزرگسالان شهر اصفهان، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۵، شماره ۲.

[۲۵] صالحی مبارکه، علی. ساجدی نیا، عاطفه. (۱۴۰۲). اهداف ارتقای سازمانی، فروغ سیمرخ، چاپ اول.

[۲۶] فراست‌خواه، مقصود. (۱۴۰۱). کنش‌گران مرزی؛ صد سال نخست از نسل شوشتری تا نسل فروغی، ناشر: گام نو، چاپ سوم.

[۲۷] مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۴۰۲). تحلیلی نظارتی و تقنینی بر استقرار بانک اطلاعات مدیران دستگاه‌های اجرایی دولت (بامداد) (موضوع ماده (۵۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، شماره مسلسل: ۱۹۴۴۹. (تهیه و تدوین کنندگان: نورعلی عبداللهی، سید مجتبی

شهرآیینی). <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/1791310>

[۲۸] رمضان پور، دانیال. عبدالحمید، مهدی. رضائیان، علی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی عوامل مؤثر بر مشارکت نخبگان در فرایند تدوین خط‌مشی‌های عمومی نظام جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های مدیریت عمومی، دوره ۱۲، شماره ۴۶، صفحه ۴۷.

[۲۹] خانی، محمدحسین، اندیشکده شفافیت برای ایران. (۱۳۹۶). تجربه رصد وعده‌های انتخاباتی در کشورهای مختلف. <https://tp4.ir/442/>.

[۳۰] اندیشکده شفافیت برای ایران. (محمدحسین مرادی). (۱۳۹۵). چگونه وعده‌ها از یاد نمی‌روند؟ <https://tp4.ir/321/>

[31] <https://www.gov.uk/>

[32] <https://www.instituteforgovernment.org.uk/>. Institute for Government. (2024). Election Manifesto Tracker. <https://fullfact.org/ai/>. Full Fact. (2024). AI-powered pledge monitoring.

گزیده سیاستی

نبود نظام منسجم برای رصد و ارزیابی وعده‌ها، یکی از آسیب‌های اصلی حکمرانی وعده‌محور در ایران است که به ارائه وعده‌های غیرواقعی، تعارض منافع و کاهش اعتماد عمومی انجامیده است. ساماندهی نهادی و هوشمند این فرایند شرط گذار به حکمرانی مسئولانه و پاسخگو است

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir